

Departamento di
Enseñansa Aruba

Dienst Inspectie
van het Onderwijs

Verslag survey scholen omtrent digitaal onderwijs op afstand

Departamento di Enseñansa Aruba afdeling Beleid

Dienst Inspectie van het Onderwijs

22 mei 2020

INHOUD

1. Aanleiding.	4
2. Methode van onderzoek.	4
3. Resultaten.	6
3.1 Bezit van wifi en devices.	6
3.1.1 Internetverbinding thuis.	6
3.1.2 Het beschikken van devices.	6
3.1.3 Het moeten delen van devices.	7
3.1.4 Indicatie moeilijkheden bij aanschaf data/wifi.	8
3.1.5 Indicatie moeilijkheden bij aanschaf devices.	9
3.2 Aanpak van de scholen voor wat betreft afstandsonderwijs.	10
3.2.1 Onderwijs op afstand.	100
3.2.2 Plan van aanpak leerkrachten en schoolleiders voor het begeleiden van de leerlingen/studenten met de lessen.	111
3.2.3 Verantwoordelijke voor het bepalen van plan van aanpak.	111
3.2.4 Frequentie persoonlijke begeleiding door de docenten aan de leerling of student.	12
3.2.5 Platform voor het digitaal leren.	133
3.2.6 Mobiele apps om met de leerlingen/studenten te communiceren.	144
3.2.7 Gebruik van educatieve websites.	155
3.2.8 Aanbod leermiddelen in hardcopy.	155
3.2.9 Leermiddelen die op geen enkele manier digitaal aangeboden kunnen worden.	19
3.2.10 Vakken die niet digitaal kunnen worden gegeven.	200
3.3 Ervaring en behoeften aan training voor wat betreft digitaal onderwijs	255
3.3.1 Ervaring scholen met het werken met devices.	25
3.3.2 Ervaring leerlingen/studenten werken met devices.	26
3.3.3 Ervaring docenten met het werken met devices.	27
3.3.4 Behoeften training docenten op het gebied van het werken met of lesgeven via devices.	28

3.3.5 Positieve ervaringen met digitaal onderwijs bij docenten.	29
3.3.6 Knelpunten met digitaal onderwijzen.	30
3.4 Begeleiding op afstand.	31
3.4.1 Begeleiding voor leerlingen/studenten (praktijkonderwijs) door andere instantie.	31
3.4.2 Aanpak indien leerlingen begeleiding van een leerbedrijf behoeven.	31
3.4.3 Begeleiding aan leerlingen/studenten in hun eigen tempo bij het behalen van de kerndoelen.	32
3.4.4 Indicatie behoefte ouders begeleiding ter ondersteuning van hun kinderen bij afstandsonderwijs.	33
3.4.5 Inventarisatie zorgleerlingen.	34
3.4.6 Begeleiding op afstand aan leerlingen/studenten met leer-of sociaal en/of emotionele problemen.	34
3.4.7 Communicatiekanalen met leerlingen/studenten met leer-of sociaal en/of emotionele problemen.	36
3.5 Examens (AVO)	36
3.5.1 Afname digitale schoolexamens.	37
3.5.2 Mogelijkheid om met digitale schoolexamens te oefenen	38
3.5.3 Afname cp's/toetsen/tentamens digitaal	39
3.5.4 Afname cp's/toetsen/tentamens digitaal op scholen	39
3.5.5 Vervangende opdrachten voor cp's/toetsen/tentamens.	40
3.5.6 Software voor afname mondelinge examens/toetsen/tentamens.	40
4. Conclusie en aanbevelingen	42
Bezit van wifi en devices	42
Aanpak van de scholen voor wat betreft afstandsonderwijs	42
Ervaring en behoeften aan training voor wat betreft digitaal onderwijs	43
Begeleiding op afstand	43
Examens (AVO)	44

1. Aanleiding

Naar aanleiding van de brief van de Minister van Onderwijs, Wetenschap en Duurzame ontwikkeling op 26 maart j.l. aan de schoolbesturen, met als onderwerp besluit sluiting scholen i.v.m. COVID-19, zijn de schoolbesturen benaderd om hun scholen te stimuleren om een vragenlijst digitaal in te vullen.

In de brief heeft de Minister dr. A. Lampe het verzoek aan Directie Onderwijs en Dienst Inspectie van het Onderwijs gedaan om de ervaringen met digitaal onderwijs op afstand van de afgelopen weken te inventariseren. Uiteindelijk doel is met spoed advies te kunnen geven over mogelijke maatregelen en oplossingen ter ondersteuning van schoolbesturen/scholen, docenten, leerlingen en ouders in de implementatie hiervan.

2. Methode van onderzoek

Een digitale vragenlijst is opgesteld via google form en een mail is gestuurd naar alle gesubsidieerde scholen. De vragenlijst is opgesteld door Departamento di Enseñansa Aruba (DEA) afdeling Beleid en Dienst Inspectie van het Onderwijs (DIO). Het onderzoek is descriptief en is dus inventariserend van aard.

De vragenlijst bestond uit 44 vragen verdeeld naar verschillende onderwerpen zoals:

1. Bezit van wifi en devices;
2. Aanpak van de scholen voor wat betreft afstandsonderwijs;
3. Ervaring en behoeften aan training voor wat betreft digitaal onderwijs;
4. Begeleiding op afstand;
5. Examens (AVO scholen).

Van de 83 scholen (t/m EPI) hebben we 66 responses gekregen. Dit komt neer op een respons van 80%.

De scholen die aan dit onderzoek hebben meegedaan zijn scholen van de kleuter- en basisscholen (66.7%), Speciaal onderwijs (4.5%), EPB (1.5%), AVO scholen (22.7%), SPO (3%) en EPI (1.5%). Een school heeft de vragenlijst 3 maal ingevuld. Dit is gecorrigeerd bij de analyse (internet & devices). Sommige scholen hebben een aantal vragen niet ingevuld aangezien ze op het moment van invullen (nog) niet over de informatie beschikten.

De afname vond plaats 31 maart t/m 4 april 2020. Op verzoek is dit verlengd tot 21 april 2020. De vragen in de vragenlijst bleek niet helemaal relevant te zijn voor de Universiteit van Aruba. Universiteit van Aruba heeft een eigen vragenlijst opgesteld en de resultaten met ons gedeeld.

Onderstaand tabel geeft een beeld van het totaal aantal leerlingen per schooltype zoals aangegeven door de scholen.

Tabel 1. Totaal aantal leerlingen.

Aantal leerlingen/ studenten:		19736
Aantal leerlingen/ studenten per onderwijstype		
PO		9485
AVO		6205
EPB/LBO		1692
EPI/MBO		1800
Speciaal onderwijs		306
Speciaal voortgezet onderwijs		248

Van de 66 scholen die de vragenlijst hebben ingevuld en die per school hebben aangegeven hoeveel leerlingen/studenten ze op hun school hebben, komt het totaal aantal neer op 19.736 leerlingen.

De resultaten van het onderzoek worden in hoofdstuk 3 gepresenteerd aan de hand van de 5 bovengenoemde onderwerpen.

3. Resultaten

3.1 Bezit van wifi en devices

3.1.1 Internetverbinding thuis

Van de 66 scholen hebben 58 scholen antwoord kunnen geven op deze vraag. Bij 8 scholen zijn de informatie hierover van de leerlingen/studenten onbekend. Onderstaande tabel geeft een beeld van het totaal aantal studenten (inclusief percentages) met internet, zonder internet en onbekend.

Tabel 2. Overzicht totaal aantal leerlingen/ studenten met internet, zonder internet, onbekend (inclusief percentages)

Niveau	Wel internet		Geen internet		Onbekend		Aantal leerlingen/ studenten	
	Leerlingen/ Studenten	%	Leerlingen/ Studenten	%	Leerlingen/ Studenten	%		
PO	4725	49	2800	30	1960	21	9485	100
AVO	4527	73	1228	20	450	7	6205	100
EPB/LBO	1120	66	572	34	0	0	1692	100
EPI/MBO	1638	91	162	9	0	0	1800	100
Speciaal onderwijs	99	32	207	68	0	0	306	100
Speciaal voortgezet onderwijs	101	41	147	59	0	0	248	100
Totaal aantal	12210	62	5116	26	2410	12	19736	100

Uit de tabel blijkt dat van de 66 scholen 12210 leerlingen/studenten beschikken over internet. Dit is 62% van het totaal aantal leerlingen van de 66 scholen samen. 5116 leerlingen/studenten beschikken niet over internet (26%). Bij 2410 leerlingen is dit onbekend (12%).

3.1.2 Het beschikken van devices

Bij devices kan men hierbij denken aan bijvoorbeeld een laptop, computer of tablet. In totaal hebben 55 scholen aangegeven hoeveel studenten thuis een device tot hun beschikking hebben, die ze kunnen gebruiken voor onderwijs op afstand. Bij 11 scholen is dit onbekend. Zie tabel 3.

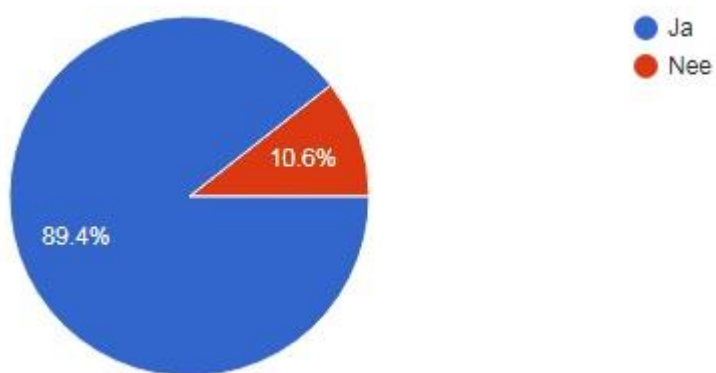
Tabel 3. Overzicht totaal (inclusief percentage) aantal leerlingen/ studenten met devices, zonder devices of onbekend per onderwijstype

Niveau	Met devices		Zonder devices		Onbekend		Aantal leerlingen/ studenten	
	Leerlingen/ Studenten	%	Leerlingen/ Studenten	%	Leerlingen/ Studenten	%		%
PO	3984	42	3440	36	2061	22	9485	100
AVO	4019	65	1629	26	557	9	6205	100
EPB/LBO	940	56	752	44	0	0	1692	100
EPI/MBO	1630	91	170	9	0	0	1800	100
Speciaal onderwijs	163	53	143	47	0	0	306	100
Speciaal voortgezet onderwijs	122	49	126	51	0	0	248	100
Totaal aantal	10858	55	6260	32	2618	13	19736	100

In totaal beschikken 10.858 leerlingen/studenten over een device, dit komt neer op 55%. De leerlingen/studenten die niet over devices beschikken zijn in totaal 6260. Dit komt neer op ca. 32%. Bij 2618 leerlingen is het onbekend of ze wel of geen devices tot hun beschikking hebben. Het beschikken van devices is het hoogst bij studenten van EPI. Bij Primair onderwijs is dit het laagst.

3.1.3 Het moeten delen van devices.

Van het aantal leerlingen die wel over devices beschikken, is aan de scholen gevraagd of de leerlingen/studenten de devices wel of niet met andere familieleden moeten delen. Onderstaande figuur geeft de percentage scholen die aangeven dat de leerlingen/studenten wel of geen devices moeten delen.

Figuur 1. Het percentage leerlingen die devices moeten delen met anderen.

De meerderheid van de leerlingen/studenten (89.4%) moeten volgens de scholen de devices met andere leden van de familie delen. 59 scholen hebben met ja beantwoord en 7 scholen hebben nee als

antwoord gegeven. Bij de scholen die ja hebben ingevuld, heeft de meerderheid (73%) kunnen aangeven om hoeveel leerlingen het gaat (16 scholen weten het niet).

In totaal komt het op 3568 leerlingen neer die devices moeten delen met anderen. Onderstaande tabel 9 geeft een overzicht van de percentages, per onderwijstype, van de leerlingen/ studenten die wel of geen devices moeten delen. In de laatste kolom staat ook de percentages die onbekend zijn. Informatie van het LBO was onbekend tijdens het invullen van de vragenlijst.

Tabel 4. Percentages per onderwijs type (wel delen/ niet delen/ onbekend)

	Wel delen	Niet delen	Onbekend
PO	30%	38%	32%
AVO	7%	69%	24%
EPB/LBO	0%	0%	100%
EPI/MBO	9%	91%	0%
Speciaal onderwijs	31%	69%	0%
Speciaal voortgezet onderwijs	8%	92%	0%

Primair onderwijs komt het neer op 2855 leerlingen, AVO 428 leerlingen, EPI 170 leerlingen, SO 95 leerlingen, VSO 20 leerlingen. EPB heeft geen aantal gegeven. 16 scholen hebben geen informatie kunnen geven over het precieze aantal leerlingen die devices moeten delen. Het is niet duidelijk uit de antwoorden van de respondenten of het delen van een device tot problemen leidt binnen de beschikbare tijd.

3.1.4 Indicatie moeilijkheden bij aanschaf data/wifi

Bij de vraag aan de scholen of ze een indicatie hebben of de ouders/studenten financiële moeilijkheden hebben voor wat betreft de aanschaf van data/wifi blijkt het volgende:

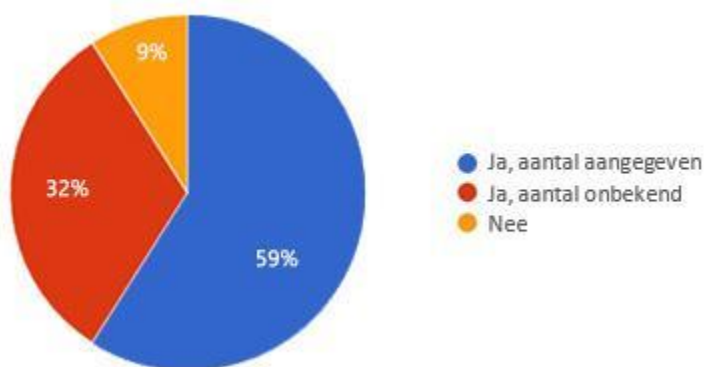

Figuur 2. Het percentage ouders/studenten die moeilijkheden heeft om de extra kosten te betalen voor aanschaf data/wifi.

83.1% van de scholen geven aan dat ze een indicatie hebben dat ouders/studenten moeilijkheden hebben met extra kosten als het gaat om de aanschaf van data/het betalen van een wifi abonnement voor het digitale leren van de kinderen in het huishouden (nu deze kosten extra op het huishoudbudget drukken door het verlies van inkomen).

3.1.5 Indicatie moeilijkheden bij aanschaf devices.

Op de vraag aan de scholen of ze een indicatie hebben of de ouders/studenten financiële moeilijkheden hebben voor wat betreft de aanschaf van devices, komt het volgende naar voren:

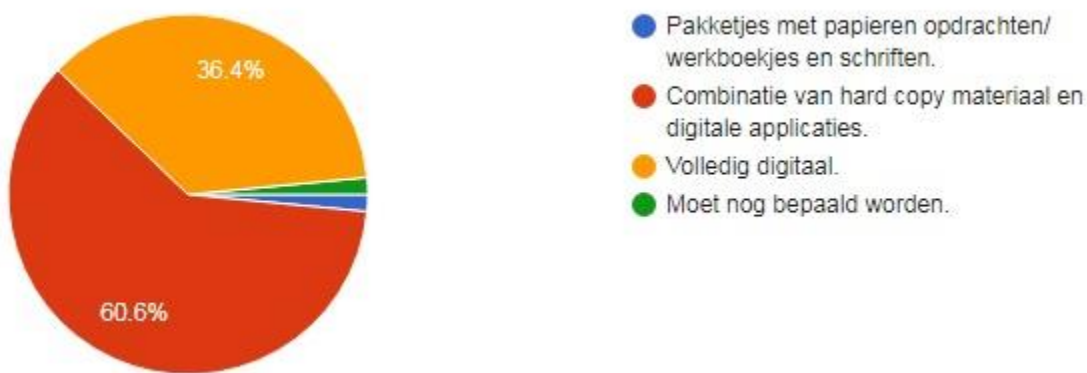
Figuur 3. Het percentage ouders/studenten die moeilijkheden hebben om de extra kosten te betalen voor aanschaf devices.

59% van de scholen geven aan dat ze een indicatie hebben dat ouders/studenten moeilijkheden hebben om de extra kosten te betalen voor de aanschaf van devices in deze crisis, welke neerkomt op ouders van totaal 3427 leerlingen (inclusief studenten die onafhankelijk zijn van ouders). 32% van de scholen geven aan dat de ouders/ studenten moeilijkheden hebben, maar het aantal is onbekend.

3.2 Aanpak van de scholen voor wat betreft afstandsonderwijs

3.2.1 Onderwijs op afstand.

In de vragenlijst is gevraagd welke keuze de scholen hebben gemaakt voor het geven van onderwijs op afstand. Alle 66 scholen hebben hierop antwoord gegeven. Onderstaand cirkeldiagram geeft de antwoorden van de scholen weer¹.

Figuur 4. Keuze middelen bij het geven van afstandsonderwijs.

Iets meer dan de helft heeft (60.6%) heeft gekozen voor een combinatie van hardcopy materiaal en digitale applicaties, gevolgd door een groep scholen (36.4%) die helemaal is overgegaan naar digitaal onderwijs. Een kanttekening hierbij is dat de invulling van “digitaal” onderwijs enorm kan verschillen bijvoorbeeld; opdrachten worden per mail verstuurd, lessen worden online (in real-time) gegeven met betrokkenheid van de hele klas, instructie is gegeven via van tevoren opgenomen video's, opdrachten zijn gegeven via digitaal in te vullen methodes, enz. De mogelijkheden zijn legio en kunnen sterk variëren per school en per docent.

¹ Een kanttekening hierbij is dat het tijdstip van invullen van de vragenlijst invloed gehad kan hebben. Scholen die aan het begin hebben aangegeven dat de keuze nog moest worden bepaald, kunnen ondertussen een keuze hebben gemaakt.

3.2.2 Plan van aanpak leerkrachten en schoolleiders voor het begeleiden van de leerlingen/studenten met de lessen.

Aan de scholen is gevraagd of de leerkrachten en schoolleiders een plan van aanpak hebben voor het begeleiden van de leerlingen/studenten met de lessen die ze hebben opgestuurd.

Figuur 5. Plan van aanpak voor het begeleiden van leerlingen/studenten met de lessen.

Uit de pie chart is te zien dat 66.7 % een plan van aanpak heeft, terwijl een 33,3 % aangeeft geen plan van aanpak te hebben.

3.2.3 Verantwoordelijke voor het bepalen van plan van aanpak.

Aan de scholen is gevraagd op welk niveau de aanpak van onderwijs op afstand wordt bepaald. Figuur 6 geeft een beeld op welk niveau het plan van aanpak is bepaald.

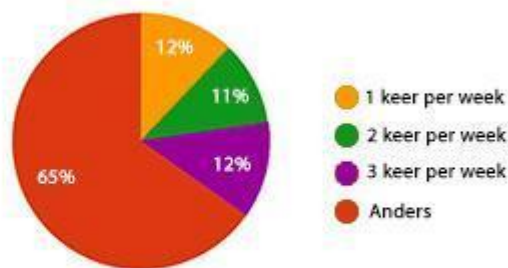

Figuur 6. Aanpak leren op afstand bepaald op schoolbestuur of schoolniveau (in absolute aantallen horizontale as en percentages in de diagram).

De meeste respondenten (75,8%) geven aan dat de aanpak voor onderwijs op afstand op schoolniveau is, waarbij docenten samenwerken om een uniforme werkwijze te hebben.

3.2.4 Frequentie persoonlijke begeleiding door de docenten aan de leerling of student.

Aan de school is gevraagd hoe vaak de docenten van plan zijn om persoonlijke begeleiding te geven aan de leerling of student. De scholen hadden de keuze om te kiezen tussen 1, 2 of 3 keer per week. Ook was er de mogelijkheid om de optie anders in te vullen. In de volgende figuur is een overzicht te zien van de frequentie van de persoonlijke begeleiding door de docenten.

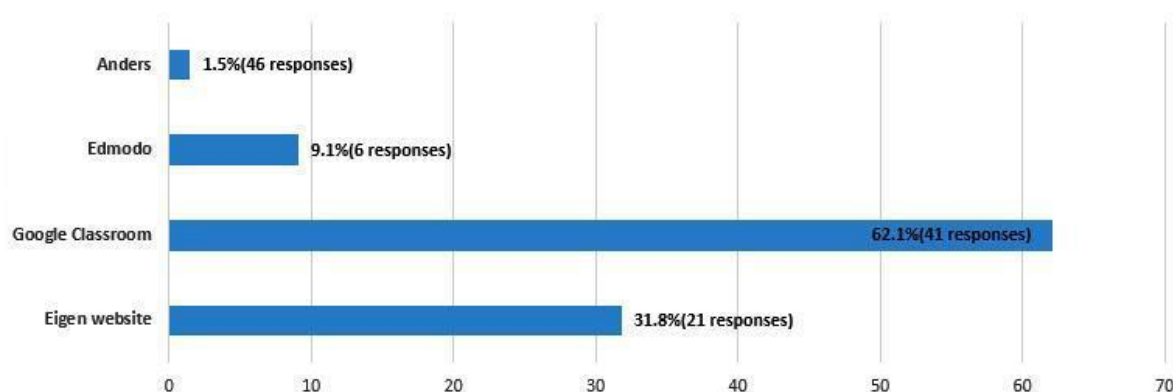

Figuur 7. Frequentie begeleiding door docenten aan leerlingen/studenten.

De meerderheid van de scholen (65%) hebben anders ingevuld. De antwoorden variëren van geen, niet afgesproken, om de dag, 15 uren per week tot dagelijks. Sommige scholen geven aan dat begeleiding op maat wordt gegeven, indien de ouder of leerling behoefte aan hebben. Ook wordt aangegeven dat het varieert per leerjaar, schooltype (bv kleuterschool), de leraar en ook de beschikbaarheid van de kinderen.

3.2.5 Platform voor het digitaal leren.

De platform(en) die door de scholen gebruikt worden of waarover scholen denken gebruik te gaan maken voor het digitaal leren zijn de volgende.

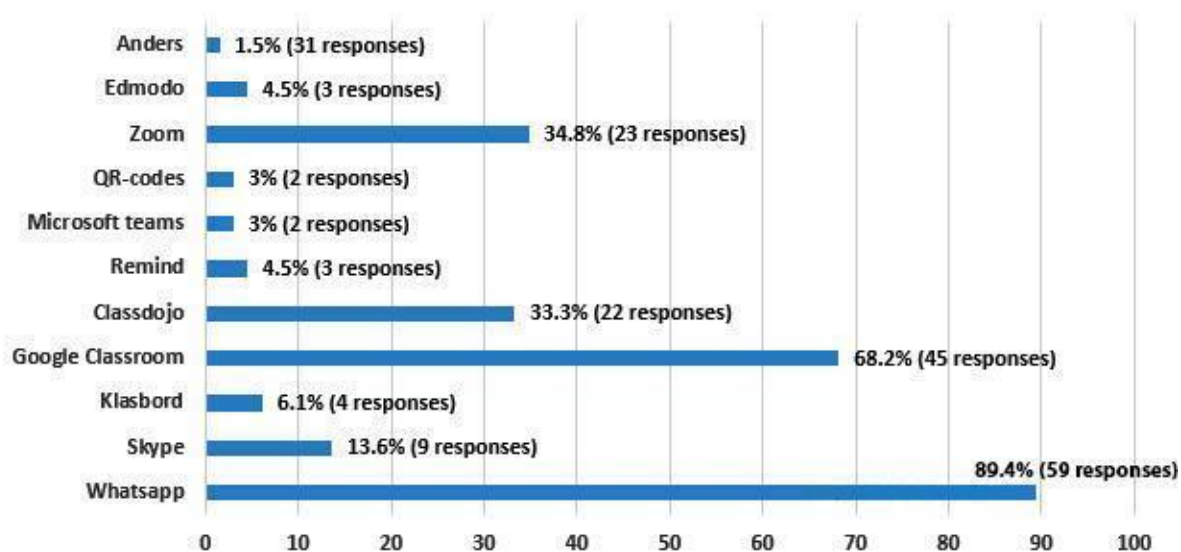

Figuur 8. Platform die gebruikt worden voor het digitaal leren.

De meerderheid van de scholen (62,1%) geeft aan dat ze Google Classroom gebruiken of gaan gebruiken.

3.2.6 Mobiele apps om met de leerlingen/studenten te communiceren.

De mobiele apps die docenten gebruiken om met de leerlingen/studenten te communiceren zijn de volgende.

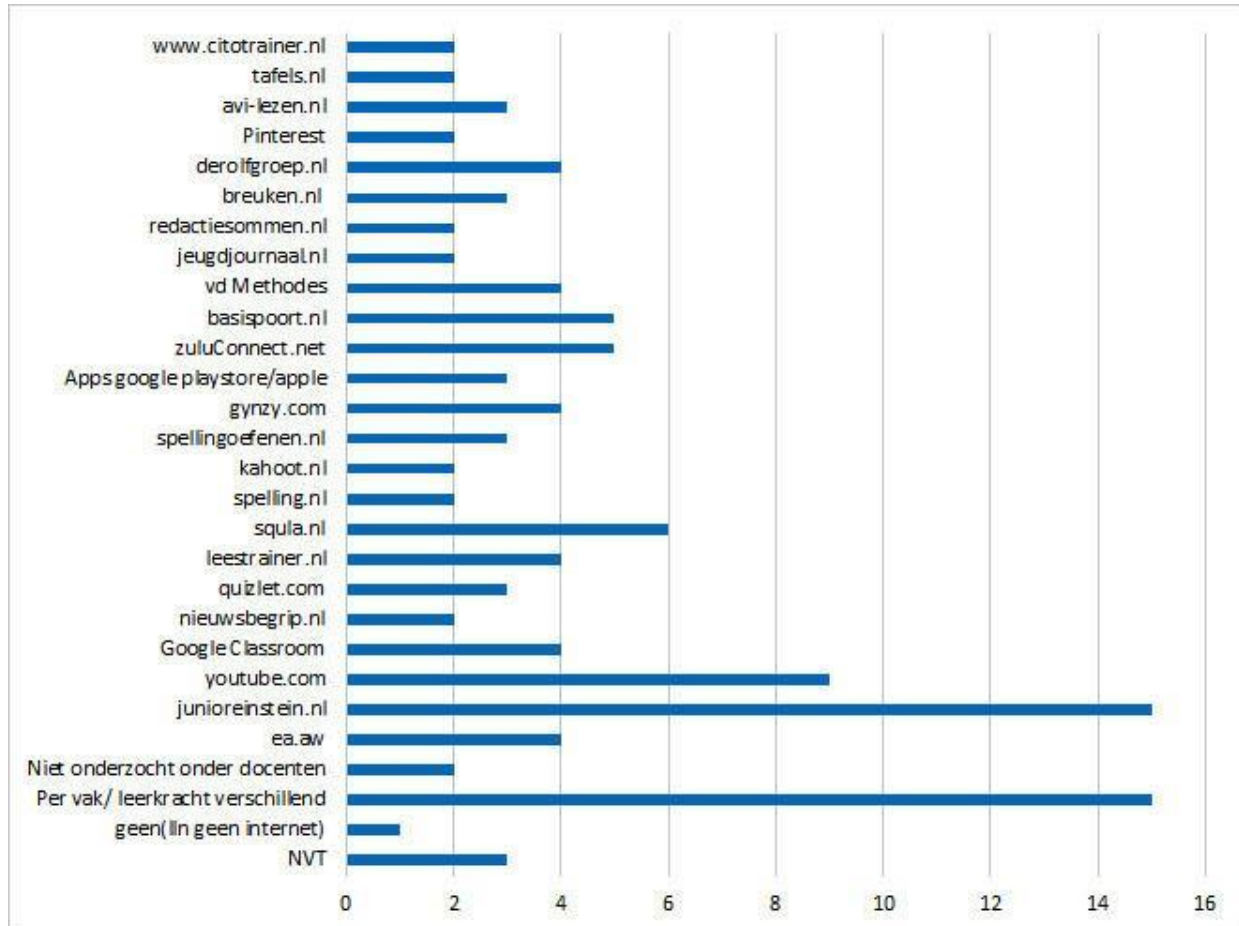

Figuur 9. Mobile apps die gebruikt wordt om met leerlingen/studenten te communiceren.

De meeste scholen (89.4%) gebruiken whatsapp gevolgd door google classroom (68.2%) om te communiceren met leerlingen/studenten.

3.2.7 Gebruik van educatieve websites.

Bij de vraag over welke educatieve websites scholen gebruiken, wordt een groot aantal websites aangegeven. Zie onderstaande figuur.

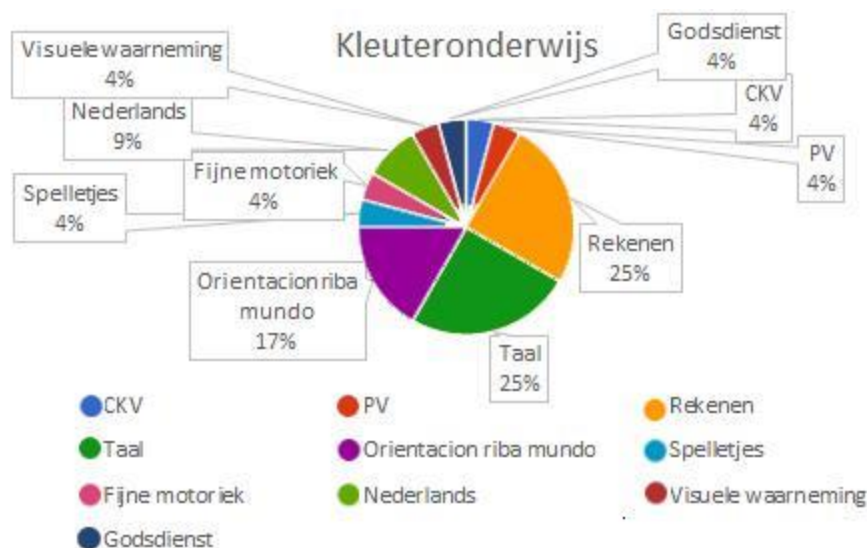

Figuur 10. Gebruik van educatieve websites.

Een grote variatie aan educatieve websites worden gebruikt. 15 van de 66 scholen (9.9%) geven aan dat de keuze van educatieve website varieert per vak en per leerkracht.

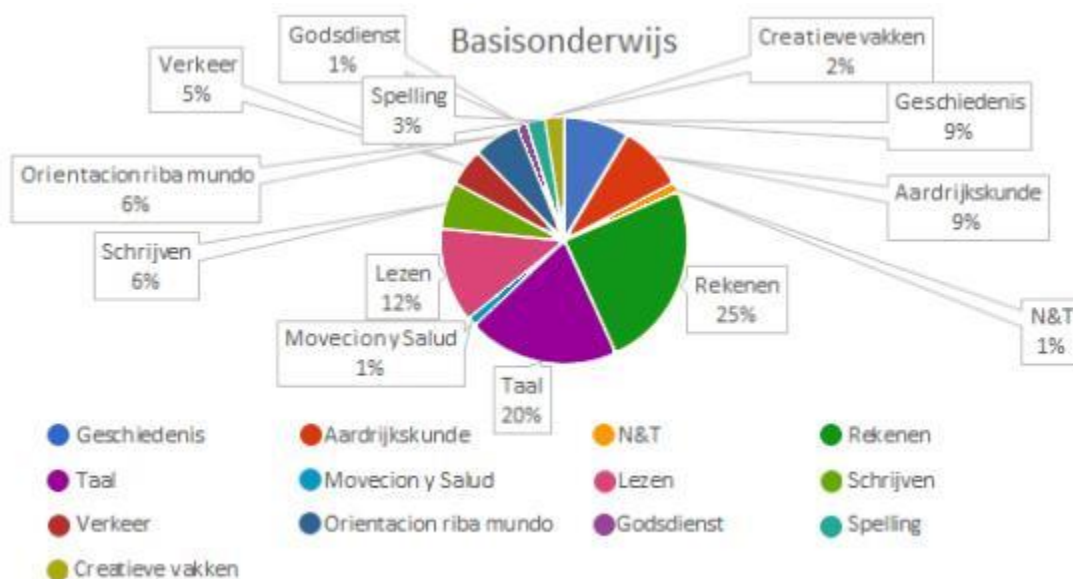
3.2.8 Aanbod leermiddelen in hardcopy.

De leermiddelen die als hardcopy zijn aangeboden per leervak worden in onderstaande figuren per onderwijstype weergegeven. Figuur 11.a geeft een beeld van de aanbod leermiddelen in hardcopy in het kleuteronderwijs.

Figuur 11a. Aanbod leermiddelen in hardcopy per vak in het kleuteronderwijs.

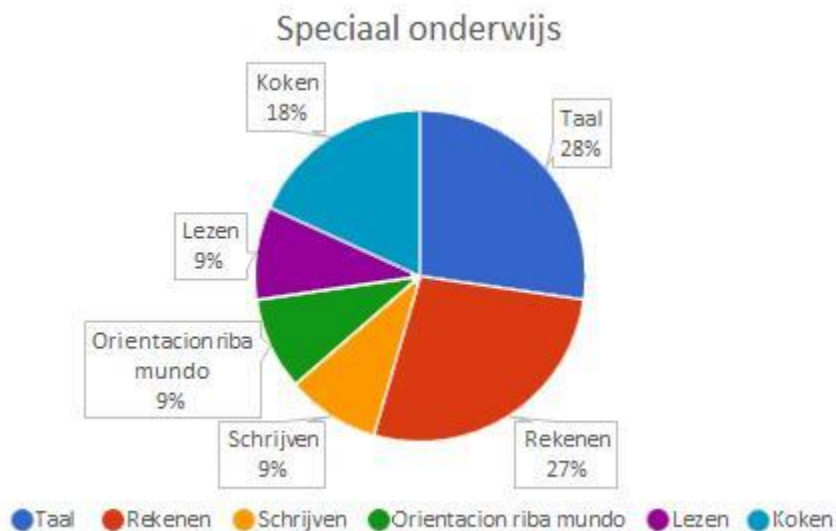
De leermiddelen die per vak als hardcopy zijn aangeboden variëren. Taal en rekenen zijn de vakken waarvan de leermiddelen het meest als hardcopy zijn aangeboden. Onderstaande figuur geeft een beeld van aanbod leermiddelen per vak in hardcopy in het basisonderwijs.

Figuur 11b. Aanbod leermiddelen in hardcopy per vak in het basisonderwijs.

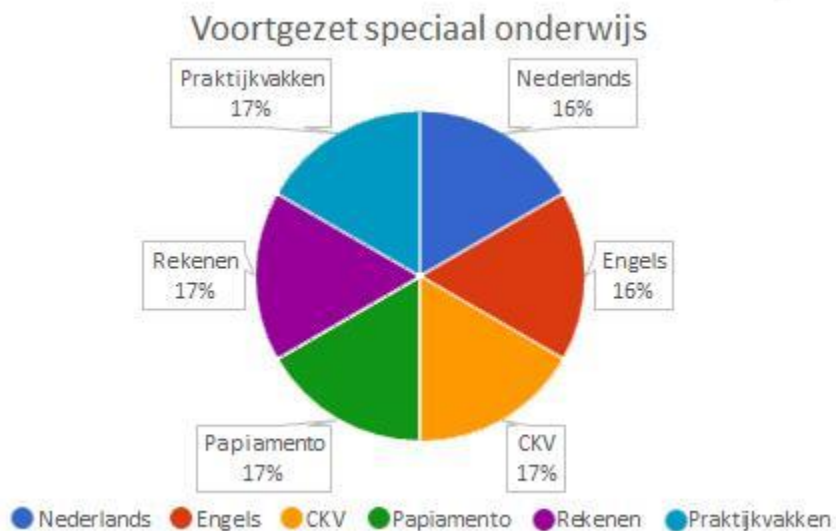
Ook in het basisonderwijs is bijna hetzelfde beeld te zien. De leermiddelen die per vak als hardcopy zijn aangeboden variëren. Taal en rekenen zijn de vakken waarvan de leermiddelen het meest als hardcopy

zijn aangeboden. Onderstaande figuur geeft een beeld van aanbod leermiddelen per vak in hardcopy in het speciaal onderwijs.

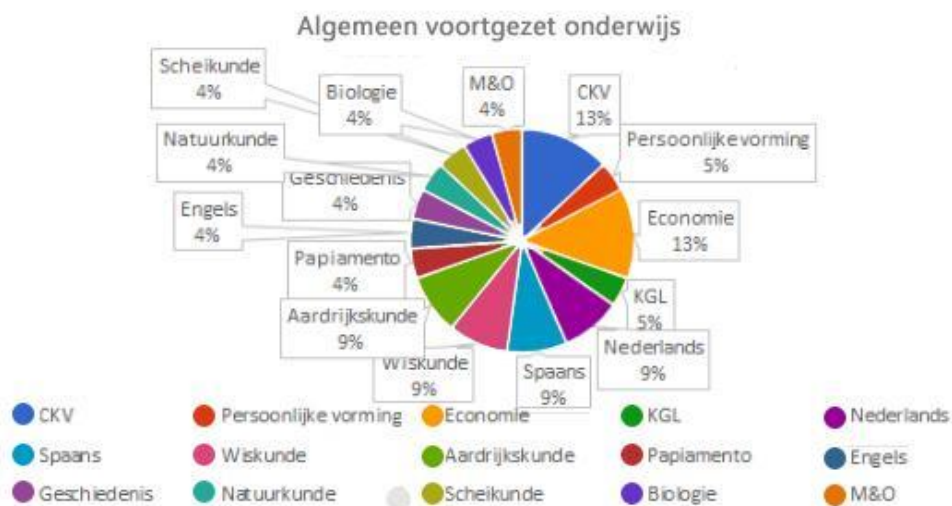
Figuur 11c. Aanbod leermiddelen in hardcopy per vak in het speciaal onderwijs.

Ook in het speciaal onderwijs is bijna hetzelfde beeld te zien. De leermiddelen van de vakken die als hardcopy zijn aangeboden variëren. Taal en rekenen zijn de vakken waarvan de leermiddelen het meest als hardcopy zijn aangeboden. Onderstaande figuur geeft een beeld van aanbod leermiddelen per vak in hardcopy in het voortgezet speciaal onderwijs.

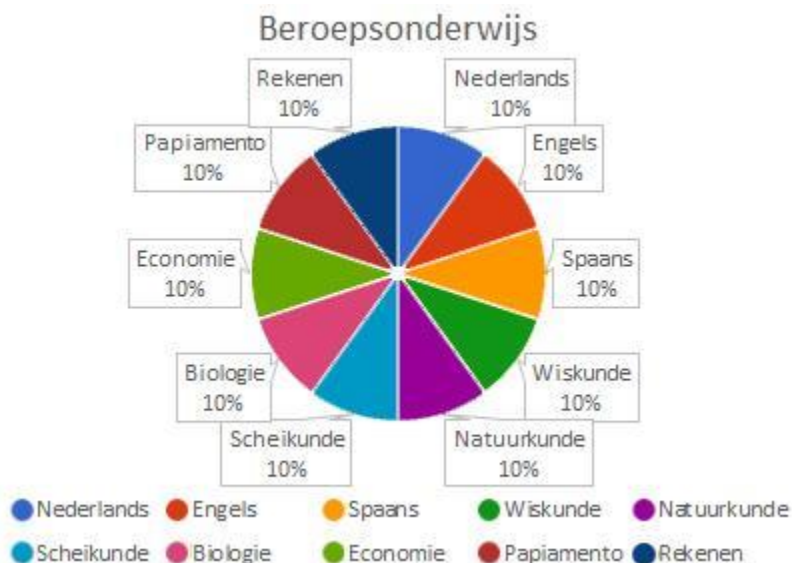
Figuur 11d. Aanbod leermiddelen in hardcopy per vak in het voortgezet speciaal onderwijs.

In het voortgezet speciaal onderwijs is de het aanbod van digitale leermiddelen in harcopy bijna evenredig verdeeld tussen de verschillende vakken. Onderstaande figuur geeft een beeld van aanbod leermiddelen in hardcopy in het algemeen voortgezet onderwijs.

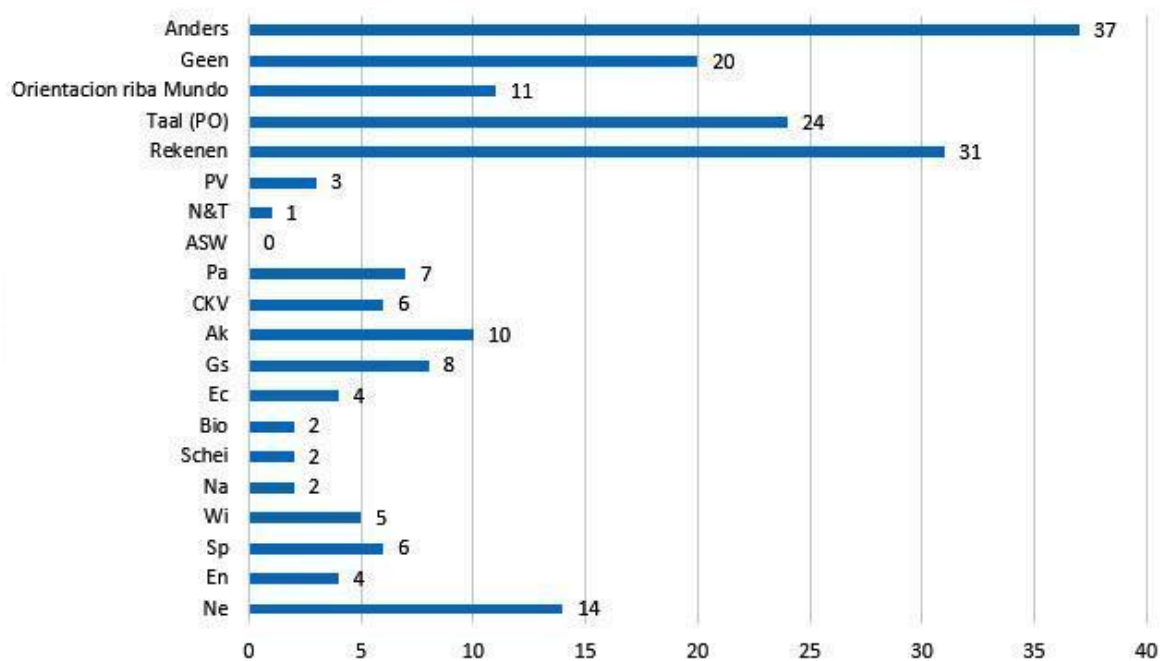
Figuur 11e. Aanbod leermiddelen in hardcopy per vak in het algemeen voortgezet onderwijs.

De leermiddelen die per vak als hardcopy zijn aangeboden in het algemeen voortgezet onderwijs variëren veel. Onderstaande figuur geeft een beeld van aanbod leermiddelen in hardcopy in het beroepsonderwijs.

Figuur 11f. Aanbod leermiddelen in hardcopy per vak in het beroepsonderwijs.

In het beroepsonderwijs is de het aanbod van digitale leermiddelen in harcopy bijna evenredig verdeeld tussen de verschillende vakken. Onderstaande figuur geeft een beeld van aanbod leermiddelen in hardcopy per vak in het algemeen.

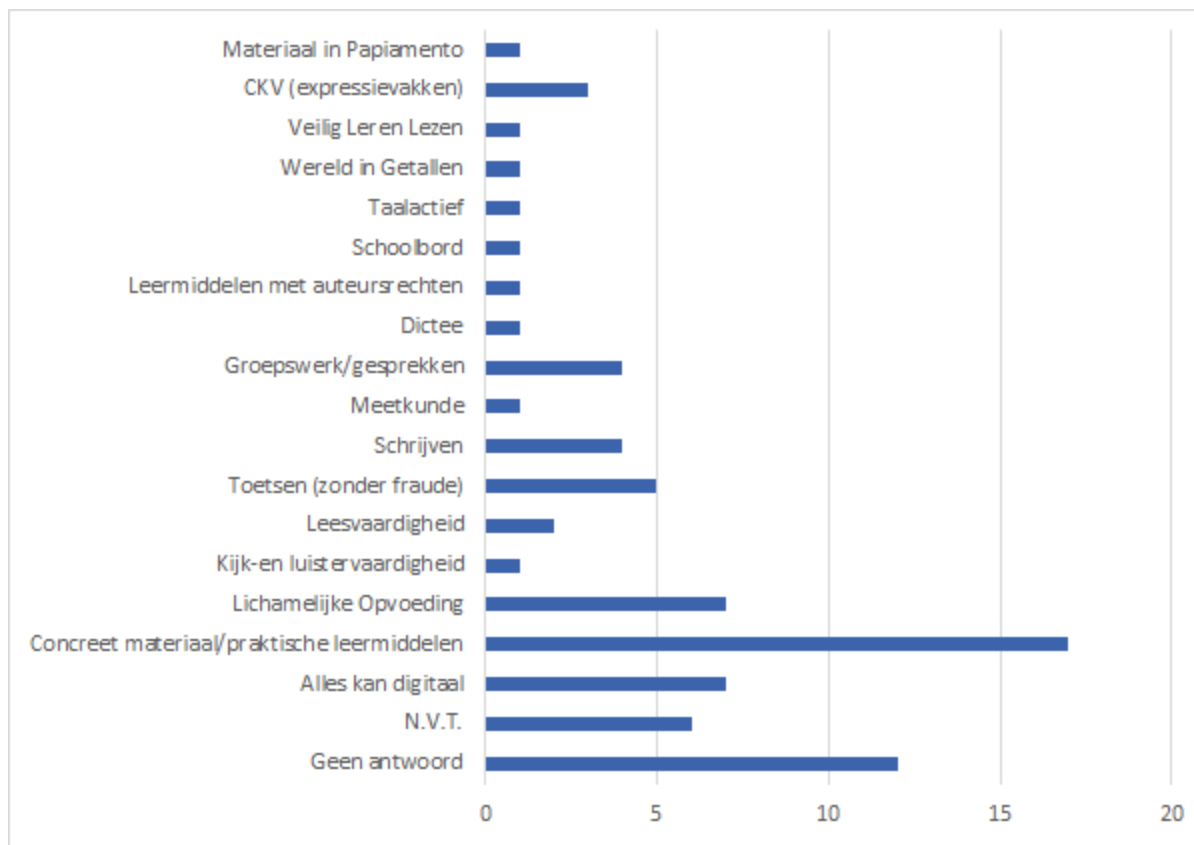

Figuur 11g. Aanbod leermiddelen in hardcopy per vak.

Zoals ook eerder te zien het varieert per school en schooltype. Bij “anders” (37 respondenten) is het volgende ingevuld: schrijven, koken, lezen, verkeer, begrijpend lezen. Bij kleuteronderwijs: desaroyo di idioma, fijne motoriek, schrijven, lezen, godsdienst. Aangegeven wordt dat in sommige gevallen hardcopy is gestuurd vanwege het feit dat de leerlingen geen internet verbinding thuis hebben. Ook werd aangegeven bij het AVO dat de leerlingen al thuis hun boeken hadden. Het aanbod van leermiddelen in hardcopy varieert per school, schooltype maar ook per leervak.

3.2.9 Leermiddelen die op geen enkele manier digitaal aangeboden kunnen worden.

De scholen werden gevraagd om te benoemen welke leermiddelen op geen enkele manier digitaal aangeboden kunnen worden. In figuur 12 is een overzicht te zien van de leermiddelen die op geen enkele manier digitaal aangeboden kunnen worden.

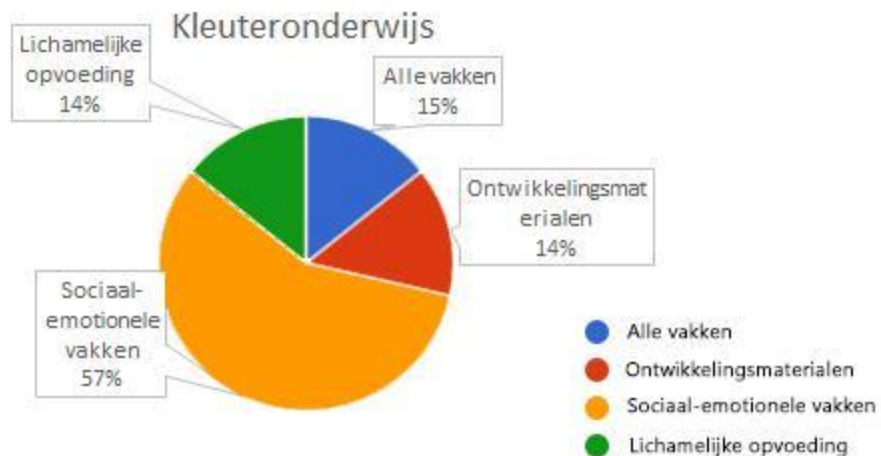

Figuur 12. Leermiddelen die niet digitaal kunnen worden aangeboden.

25,8% vallen onder de categorie concreet/praktische leermiddelen. Hierbij moet gedacht worden aan leermiddelen die gebruikt worden in de kleuterklassen voor taal (letterdoos) en rekenen (kralen). Voor de andere klassen van het primair onderwijs gaat het om tastbaar materiaal om te gebruiken bij de expressievakken zoals tekenen en handvaardigheid. In het voortgezet onderwijs gaat het om materialen zoals bijvoorbeeld microscopen en ander materiaal dat tijdens een practicum worden gebruikt. Verder wordt ook door 10,6% (7 van de 66 respondenten) benoemd dat voor het vak gym geen digitale leermiddelen beschikbaar zijn. Ook leerlingen in groepen te laten werken aan het vak gym/lichamelijke opvoeding is moeilijk. Voor het toetsen zonder fraude vinden 5 scholen (7,6%) het ook moeilijk een digitaal alternatief te vinden.

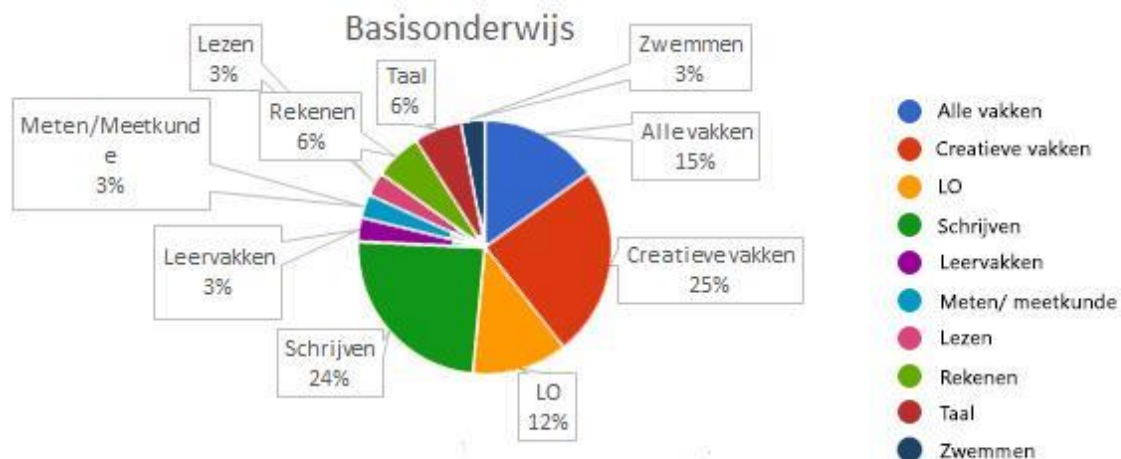
3.2.10 Vakken die niet digitaal kunnen worden gegeven.

Naast leermiddelen wordt de vraag gesteld welke vakken niet digitaal kunnen worden gegeven. Onderstaande figuren geven per onderwijstype aan om welke vakken het gaat. In figuur 13a is een weergave te zien van de vakken die niet digitaal kunnen worden gegeven in het kleuteronderwijs.

Figuur 13a. Vakken die niet digitaal kunnen worden gegeven in het kleuteronderwijs.

Een groot deel van de kleuterscholen geeft aan dat sociaal-emotionele vakken niet digitaal gegeven kunnen worden. Figuur 13b. geeft een beeld hoe dit in het primair onderwijs is.

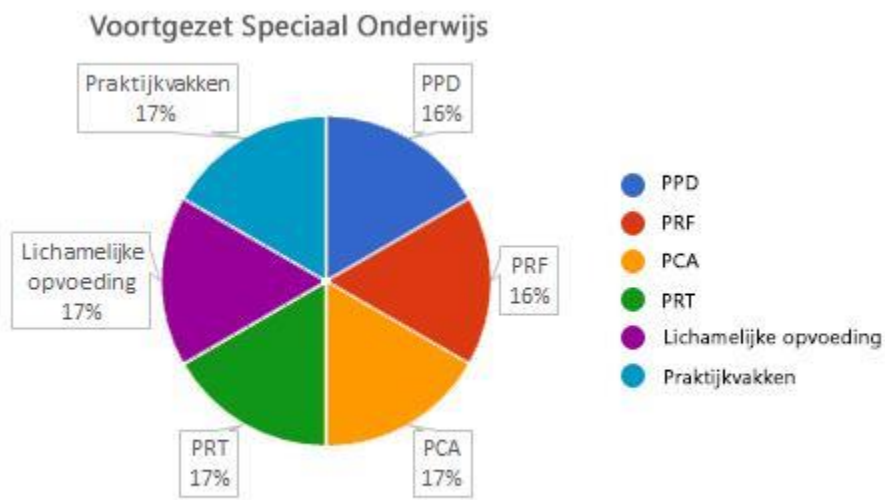
Figuur 13.b Vakken die niet digitaal kunnen worden gegeven in het basisonderwijs.

In het basisonderwijs zijn het vooral de creatieve vakken en schrijven die door meerdere scholen wordt aangegeven dat ze niet digital gegeven kunnen worden. Bij het speciaal onderwijs is het volgende te zien (figuur 13c).

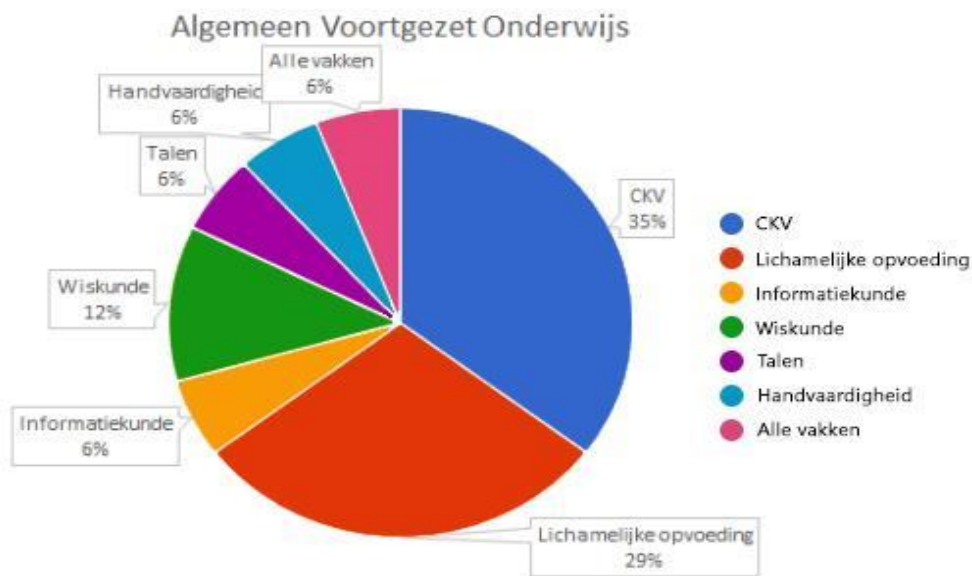
Figuur 13c. Vakken die niet digitaal kunnen worden gegeven in het speciaal onderwijs.

In het speciaal onderwijs wordt aangegeven dat taal en lezen, schrijven, orientacion generaal en praktijkvakken niet digitaal gegeven kunnen worden. Onderstaande figuur geeft een beeld van hoe dit in het voortgezet speciaal onderwijs is.

Figuur 13d. Vakken die niet digitaal kunnen worden gegeven in het voortgezet speciaal onderwijs.

In het voortgezet speciaal onderwijs wordt een aantal vakken aangegeven dat niet digitaal kan worden gegeven zoals lichamelijke opvoeding en praktijkvakken. In figuur 13e geven het algemeen voortgezet onderwijs het volgende aan.

Figuur 13e. Vakken die niet digitaal kunnen worden gegeven in het algemeen voortgezet onderwijs.

In het algemeen voortgezet onderwijs is het vooral lichamelijke opvoeding en een creatief vak zoals CKV dat niet digitaal kan worden gegeven. Bij het beroepsonderwijs ziet het beeld als volgt eruit.

Figuur 13f. Vakken die niet digitaal kunnen worden gegeven in het beroepsonderwijs.

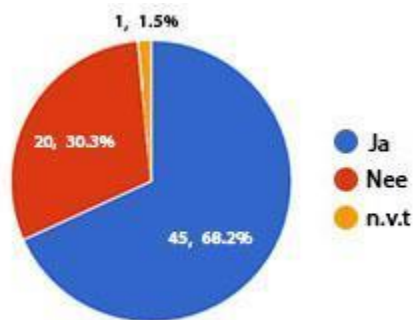
Vooraf lichamelijke opvoeding en praktijkvakken kunnen niet digitaal gegeven worden.

Samenvattend kan gezegd worden dat de antwoorden variëren per onderwijstype. Bij het kleuteronderwijs wordt met 57% aangegeven dat het om de sociaal-emotionele ontwikkelings vakken gaat waarbij de interactie met de leerkracht en gebruik van tastbare materialen van belang zijn. In het basisonderwijs gaat het vooral om de vakken lichamelijke opvoeding (25%) en schrijven (24%). In het speciaal onderwijs is het verdeeld over 4 vakken; schrijven, praktijkvakken, orientación general (Algemene ontwikkeling) en taal/lezen (elk 25%) Er is ook een aantal scholen 13,6% (9 van de 66) dat aangeeft dat alle vakken digitaal verzorgd kunnen worden.

3.3 Ervaring en behoeften aan training voor wat betreft digitaal onderwijs

3.3.1 Ervaring scholen met het werken met devices.

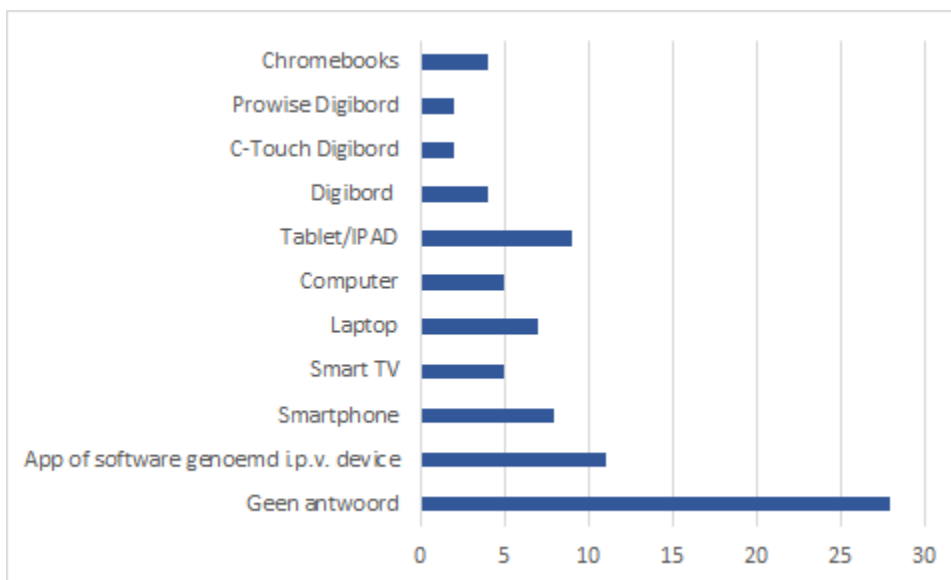
Aan de scholen is gevraagd of de scholen voorafgaand aan de Covid-19 (corona) crisis al ervaring hebben opgedaan met het werken met devices op school en/of thuis.

Figuur 14. Het aantal en percentage scholen die ervaring hebben met het werken met devices.

68.2% van de scholen (45 scholen) geven aan ervaring te hebben met het werken met devices. Van deze 45 scholen, geven 13 scholen aan, ervaring te hebben, maar het hangt af van de situatie (leerkracht, vakken, het ontbreken van apparatuur). 30.3 % geven aan geen ervaring te hebben met het werken met devices, dit komt neer op 20 scholen. Eén school geeft aan dat dit niet van toepassing is.

Devices waarmee scholen ervaring mee hebben is in figuur 15 te zien.

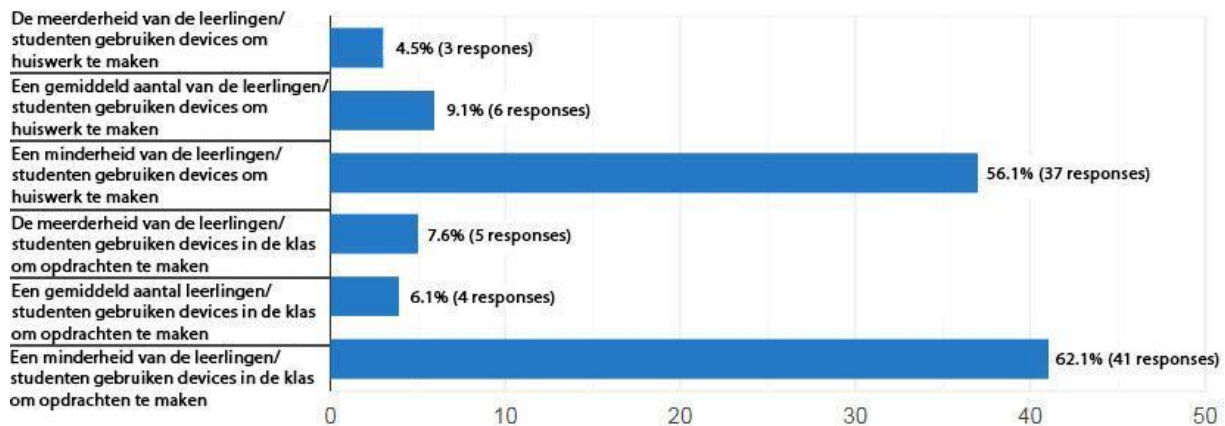

Figuur 15. Devices waarmee scholen ervaring hebben.

Bij deze vraag hebben 28 van de 66 respondenten (42,4%%) geen antwoord gegeven en 11 van de 66 respondenten (16,7%) hebben software of apps genoemd i.p.v devices. Van alle devices kan aangegeven worden dat Tablet/IPads het meest worden gebruikt door de scholen (voor de Covid-19 crisis was dit dus al het geval). Verder werden er al voor de crisis ook veel gebruik gemaakt van smartphones en chromebooks.

3.3.2 Ervaring leerlingen/studenten werken met devices.

Aan de scholen is gevraagd of ze een beeld hebben of de leerlingen/studenten al met devices werkten voor aanvang van de Covid-19 crisis.

Figuur 16. Ervaring leerlingen/studenten met het werken met devices.

Meer dan de helft van de scholen geeft aan dat een minderheid van de leerlingen devices gebruikt om huiswerk te maken (56.1% van de scholen) of opdrachten te maken (62.1 % van de scholen).

3.3.3 Ervaring docenten met het werken met devices.

Aan de scholen is gevraagd of ze een beeld hebben of de docenten al met devices werkten voor aanvang van de Covid-19 crisis.

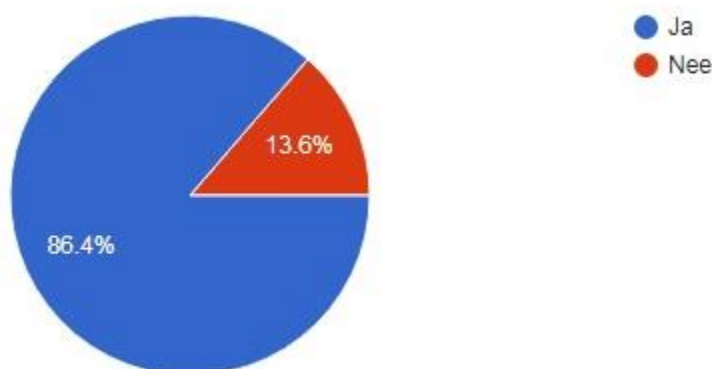

Figuur 17. Ervaring docenten met het werken met devices.

Iets minder dan de helft (46%) geeft aan dat de meerderheid van de docenten devices gebruiken in de lesvoorbereiding. Iets meer dan een kwart van het aantal scholen geeft aan dat de meerderheid of de helft van de docenten devices gebruiken tijdens de les voor onderwijsdoeleinden.

3.3.4 Behoeften training docenten op het gebied van het werken met of lesgeven via devices.

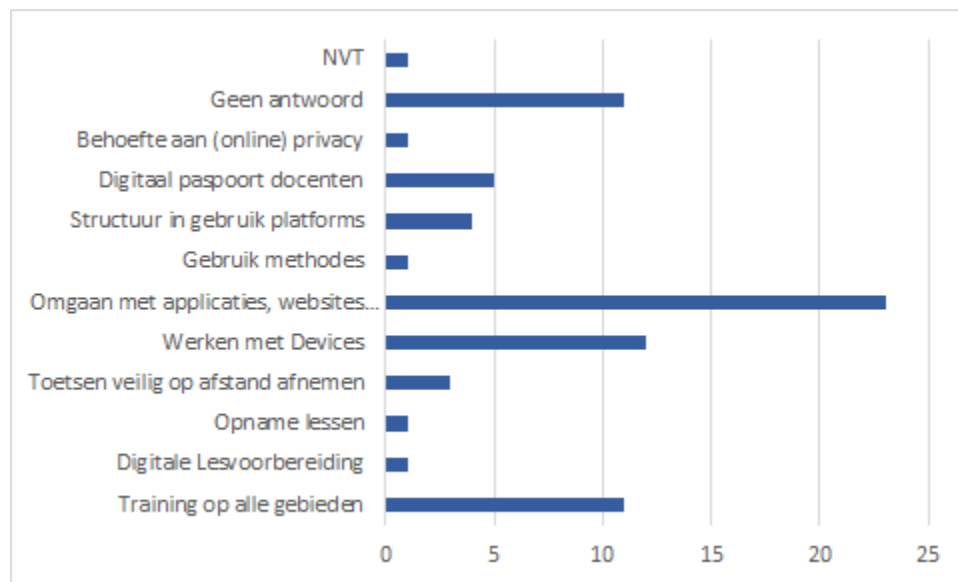
De scholen werden gevraagd naar de behoeften van de docenten voor trainingen op het gebied van het werken met devices of lesgeven via deze devices.

Figuur 18. Het percentage behoefte aan training van docenten volgens de scholen.

86.4% van de scholen geven aan dat er behoefte is aan trainingen voor de docenten op het gebied van het werken met devices of lesgeven via deze devices.

De behoeften zijn af te lezen in onderstaande figuur.

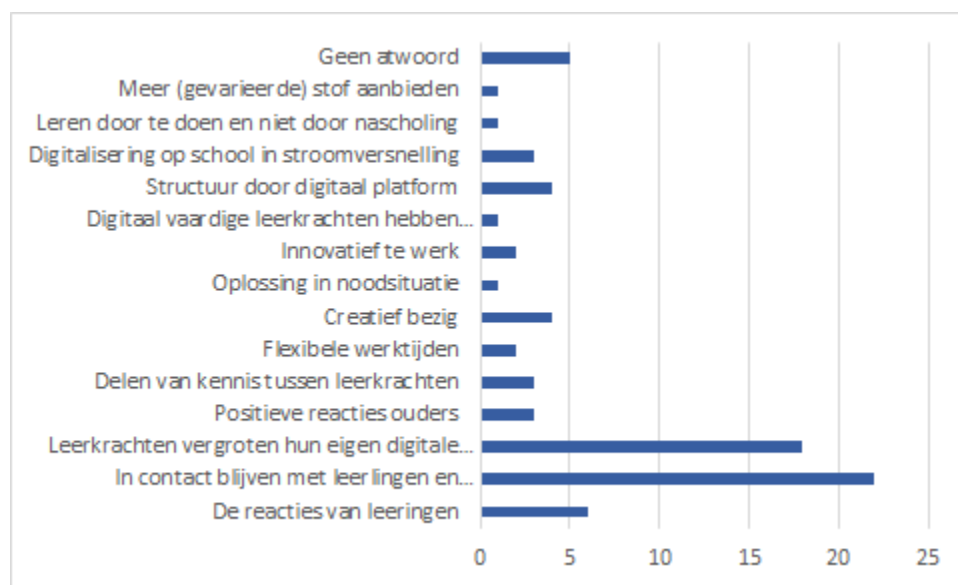
Figuur 19. Gebieden waar behoefte is aan training.

Hierbij wordt door 23 van de 66 respondent (34,8%) aangegeven dat er behoefte is aan training in het omgaan met de verschillende online applicaties voor het onderwijs, het ontwikkelen van eigen websites voor de lessen en het gebruik van de verschillende online platforms voor het lesgeven. Verder geven (12 van de 66 respondenten (18,2%) aan dat er een behoefte is bij de docenten om te leren

omgaan met devices, het in bezit zijn van een device is niet hetzelfde als een device dagelijks te gebruiken voor het geven van lessen online. 11 van de 66 respondenten (16,8 %) geeft aan training op alle gebieden nodig te hebben. Behoeftte aan training voor het aanmaken van een digitaal paspoort wordt door 5 van de 66 respondenten (7,6 %) aangekaart. Verder wordt ook aangegeven door de respondenten dat docenten behoefte hebben aan online privacy (dus kennis hierover). Met online privacy wordt bedoeld dat de docenten bang zijn dat hun online lessen op internet misbruikt zullen worden op Facebook of andere vormen van social media.

3.3.5 Positieve ervaringen met digitaal onderwijs bij docenten.

Aan de scholen is gevraagd wat voor positieve ervaringen docenten hebben met digitaal onderwijs.

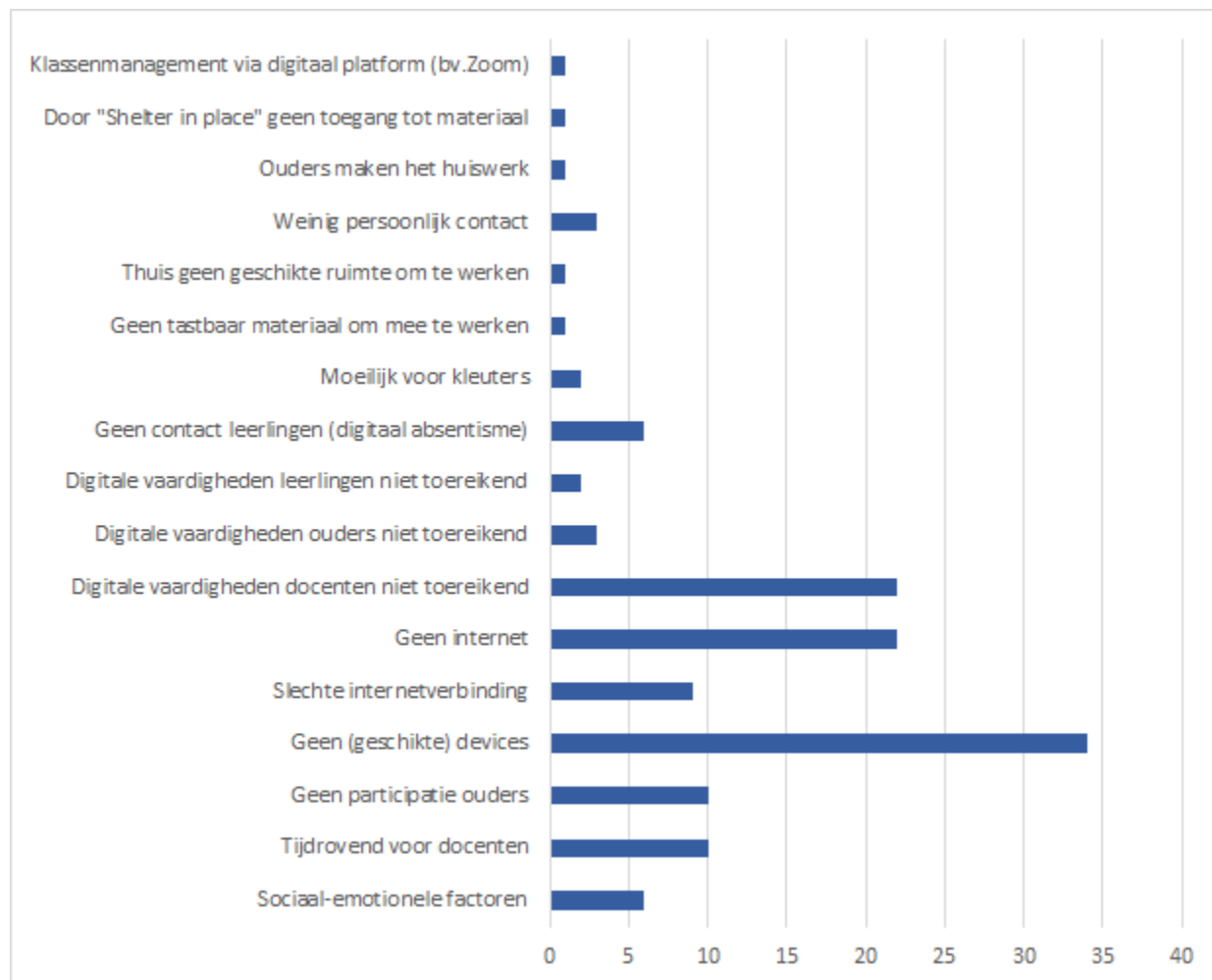

Figuur 20. Positieve ervaring docenten met digitaal onderwijs volgens scholen.

Bij de positieve ervaringen van het digitaal onderwijs worden er verschillende ervaringen genoemd door de respondenten. De meeste respondenten geven aan dat het in contact (kunnen) blijven met de leerlingen als zeer positief wordt ervaren (33,3%), verder wordt er aangegeven dat de docenten/leerkrachten hun eigen digitale vaardigheden vergroten (27,3%). Ook worden de positieve reacties van de leerlingen (9,1%) als prettig (positief) ervaren.

3.3.6 Knelpunten met digitaal onderwijs.

Naast positieve ervaringen werd ook aan de scholen gevraagd wat de knelpunten zijn met het digitaal onderwijs.

Figuur 21. Knelpunten met digitale onderwijs.

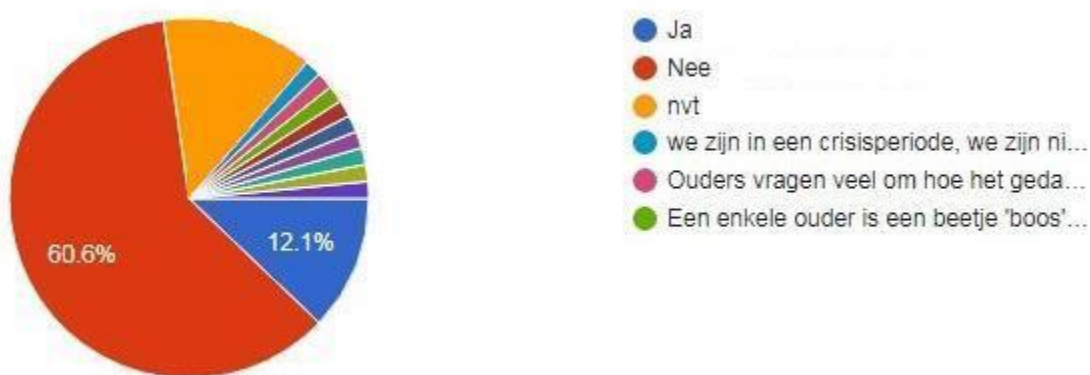
Het meest genoemde knelpunt door 34 van de 66 respondenten (51,5%) is het niet in bezit hebben van geschikte devices (door zowel leerlingen als docenten) om mee te kunnen doen aan het digitaal onderwijs. In het geval van docenten gaat het om geschikte devices om lessen op afstand (en digitaal) te kunnen aanbieden. Het feit dat er wellicht een mobiele telefoon aanwezig is in een huishouden is niet in alle gevallen toereikend om onderwijs te volgen of aan te bieden (51,5%). Verder is het internet een groot probleem, in veel gevallen is er misschien wel internet maar de internetverbinding is zodanig slecht dat dit voor problemen zorgt (13,6 %). Ook worden de digitale vaardigheden van de docenten worden aangekaart als een knelpunt. Hierbij wordt aangegeven dat de docenten niet klaar waren om van de ene op de andere dag over te stappen, zonder de nodige trainingen en randvoorwaarden.

Scholen geven aan dat er ook een enorme gap kan zijn tussen docenten helemaal niet met devices en/of applicaties kunnen werken en docenten die al vrij digitaal vaardig zijn. Voor de leerlingen en docenten wordt verder aangegeven dat er thuis ook andere sociaal-emotionele en/of sociaal-economische factoren een rol kunnen spelen met een negatief effect op het volgen/aanbieden van digitaal onderwijs.

3.4 Begeleiding op afstand.

3.4.1 Begeleiding voor leerlingen/studenten (praktijkonderwijs) door andere instantie.

Vooral in het beroeps en praktijkonderwijs krijgen leerlingen/studenten begeleiding door een andere instantie zoals een leerbedrijf. De vraag was ook of er behoefte is aan begeleiding door een andere instantie door middel van een online platform.

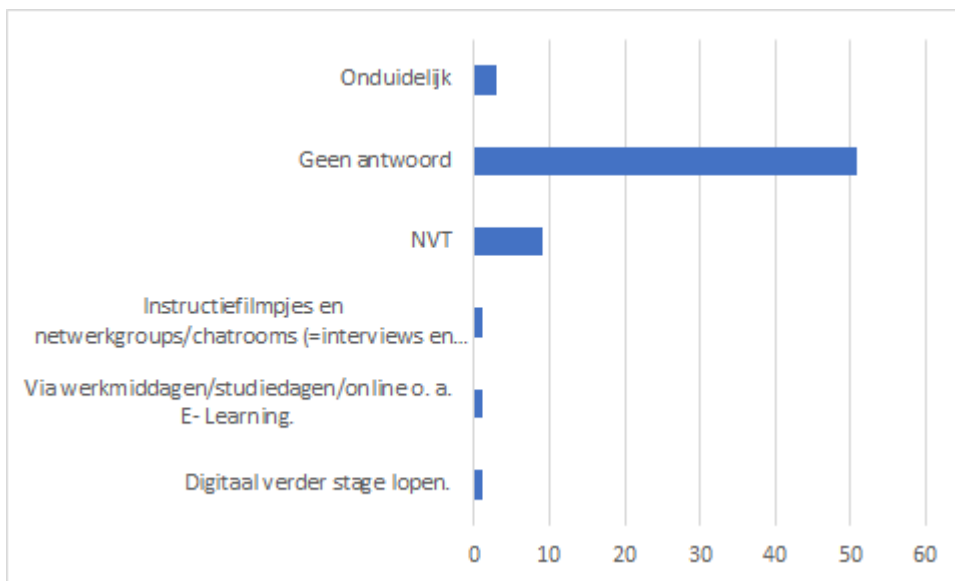

Figuur 22. Het percentage scholen met behoefte online begeleiding van andere instantie.

In totaal hebben 12.1% van de scholen aangegeven hieraan behoeften te hebben. In totaal hebben 1265 studenten behoefte aan begeleiding volgens de scholen. Er is vanuit gegaan dat vooral het beroepsonderwijs hier behoefte aan zou hebben, maar dit varieert. De scholen die de vraag met "ja" hebben beantwoord, zijn 1 kleuterschool (50 leerlingen), 1 basisschool (247 leerlingen), 1 mlk basisschool (14 leerlingen), 2 mavo scholen (100 en 509 leerlingen), SPO (45 leerlingen) en EPI (300 studenten).

3.4.2 Aanpak indien leerlingen begeleiding van een leerbedrijf behoeven.

Indien men kiest voor begeleiding door een leerbedrijf, luidde de vraag in welke vorm en hoe men dacht dit te organiseren en monitoren. De scholen die hebben aangegeven geven het volgende aan.

Figuur 23. Vorm van begeleiden door leerbedrijf.

Voor de aanpak van de studenten/leerlingen die begeleiding van een leerbedrijf behoeven, wordt aangegeven dat een beperkt aantal studenten digitaal stage kunnen lopen via het aanbieden van alternatieve trajecten.

3.4.3 Begeleiding aan leerlingen/studenten in hun eigen tempo bij het behalen van de kerndoelen.

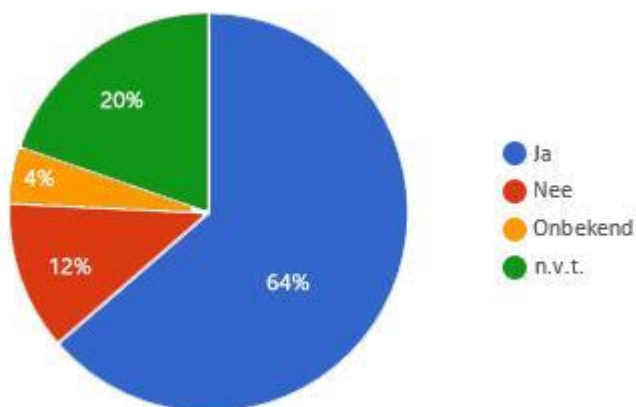

Figuur 24. Het percentage scholen dat aangeeft erover nagedacht te hebben hoe ze leerlingen/studenten naar de kerndoelen toe begeleiden.

Hierbij zijn de meningen verdeeld. 37.9% heeft daarover nagedacht, 25.8% heeft nog niet daarover nagedacht, terwijl een kleine percentage scholen hebben aangegeven dat ze daarmee bezig zijn.

3.4.4 Indicatie behoefte ouders begeleiding ter ondersteuning van hun kinderen bij afstandsonderwijs.

Aan de scholen is gevraagd of ze een indicatie hebben van de behoefte van de ouders aan begeleiding ter ondersteuning van hun kinderen bij afstandsonderwijs.

Figuur 25. Het percentage van de scholen die aangeven een indicatie te hebben dat ouders behoefte aan begeleiding.

64% van de scholen hebben aangegeven dat ze een indicatie hebben of de ouders begeleiding wensen ter ondersteuning van hun kinderen bij afstandsonderwijs. Hiervan zeggen 41 scholen (62%) geen informatie te beschikken over het exacte *aantal ouders* die begeleiding behoeven.

12% van de scholen geeft aan geen indicatie te hebben over de behoefte van ouders aan begeleiding ter ondersteuning van hun kinderen bij afstandsonderwijs. 20% van de scholen geeft aan dat deze vraag niet van toepassing is.

3.4.5 Inventarisatie zorgleerlingen.

Aan de scholen is gevraagd of ze een inventarisatie hebben gedaan van het aantal zorgleerlingen.

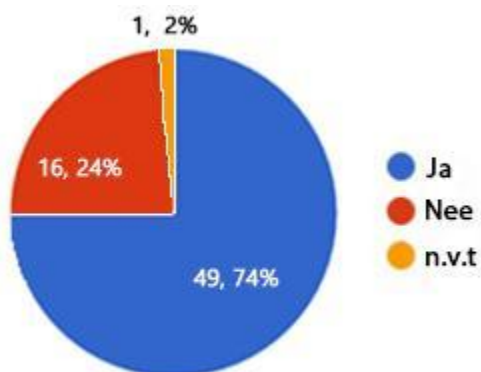
Figuur 26. Percentage scholen die een inventarisatie hebben over zorgkinderen.

56.1 % van de scholen hebben een inventarisatie van de zorgleerlingen. Anderen zijn bezig met de inventarisatie.

Het aantal leerlingen komt neer op totaal 1075 leerlingen (5.4% van het totaal aantal leerlingen). 31 scholen (47%%) beschikken echter niet over informatie over het aantal.

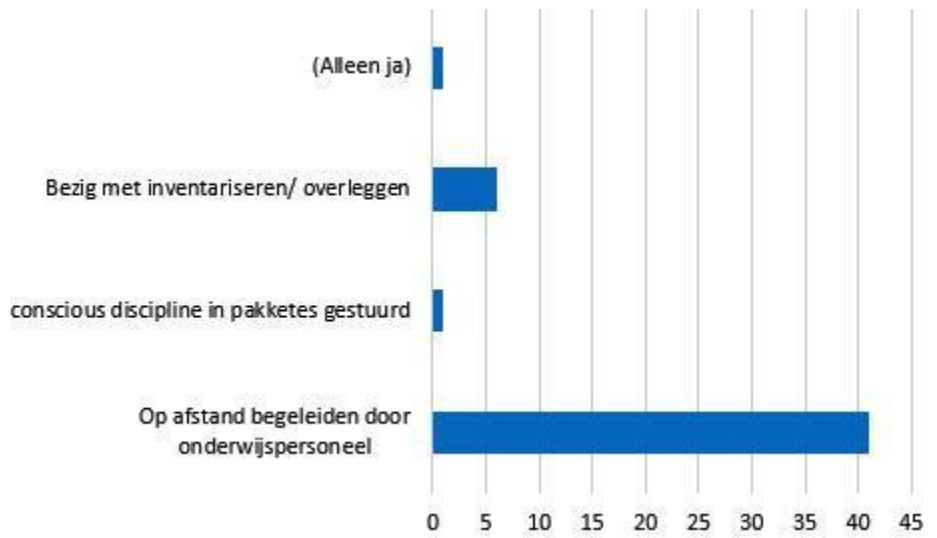
3.4.6 Begeleiding op afstand aan leerlingen/studenten met leer-of sociaal en/of emotionele problemen.

Hoe zal omgegaan worden met leerlingen/studenten die in de klas leer-of sociaal en/of emotionele problemen vertoonden, en nu thuis zitten? Is er een specifieke aanpak om deze studenten op afstand te begeleiden? Deze vragen werden gesteld aan de scholen.

Figuur 27. Percentage scholen die een specifieke aanpak hebben.

Meer dan de helft van de scholen (49 scholen, 74%) hebben een specifieke aanpak. Zestien scholen (24%) hadden op dat moment geen specifieke aanpak. Van degenen die een specifieke aanpak hebben, hebben de meesten onderwijspersoneel die op afstand de leerlingen/studenten kunnen begeleiden. zie onderstaande figuur.

Figuur 28. Scholen die een specifieke aanpak hebben.

Scholen die geen specifieke aanpak hebben geven de volgende redenen die te zien zijn in onderstaande figuur.

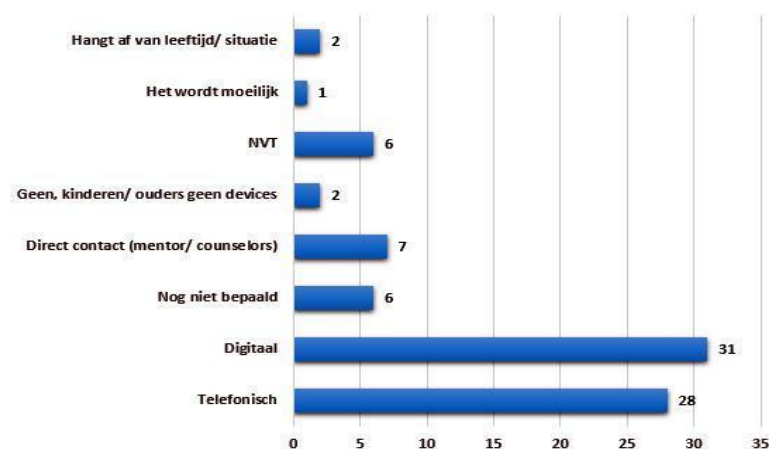

Figuur 29. Scholen die geen specifieke aanpak hebben.

Hier hebben alleen 16 scholen nee als antwoord gegeven. De helft (50%) heeft geen redenen gegeven. De andere helft had als redenen gegeven; ouders geen wifi, moeilijk om een aanpak te beschrijven, moeizaam, geen zorgkracht en geen zicht op thuissituatie.

3.4.7 Communicatiekanalen met leerlingen/studenten met leer-of sociaal en/of emotionele problemen.

Ook werd aan de scholen de vraag gesteld via welke communicatiekanalen (digitaal, telefonisch, persoonlijk) ze de leerlingen/studenten zullen begeleiden.

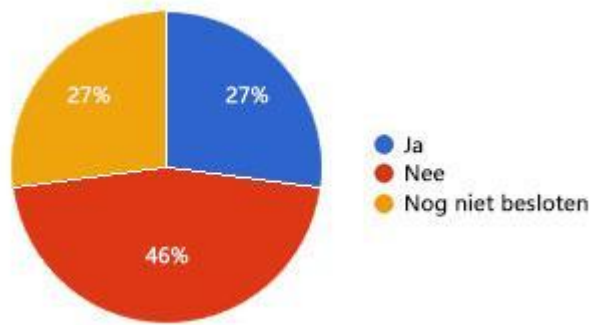
Figuur 30. Communicatiekanalen die de scholen gebruiken ter ondersteuning van de zorgleerlingen

De scholen maken het meest gebruik van digitale middelen om de leerlingen/studenten te begeleiden (47%), gevolgd door de telefoon (42%).

3.5 Examens (AVO)

3.5.1 Afname digitale schoolexamens.

Aan de AVO scholen is gevraagd of ze schoolexamens digitaal zullen afnemen.

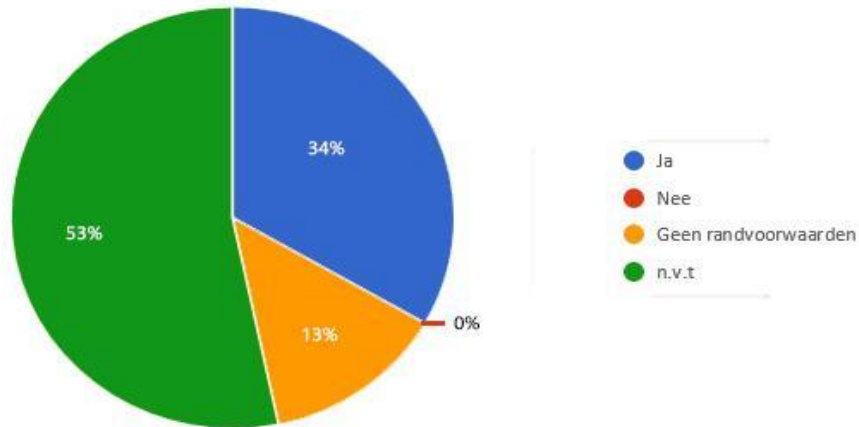

Figuur 31. Het percentage scholen dat aangeeft dat ze digitaal schoolexamens zullen afnemen.

27% van de avo scholen (4) geven aan digitaal schoolexamens te zullen nemen. 46% van de avo scholen(7) geven aan dat ze dat liever niet doen en de andere 27% (4) van de avo scholen geven aan dat dat nog niet besloten is.

3.5.2 Mogelijkheid om met digitale schoolexamens te oefenen

De vraag was of de leerlingen/studenten de mogelijkheid krijgen om met digitale schoolexamens te oefenen.

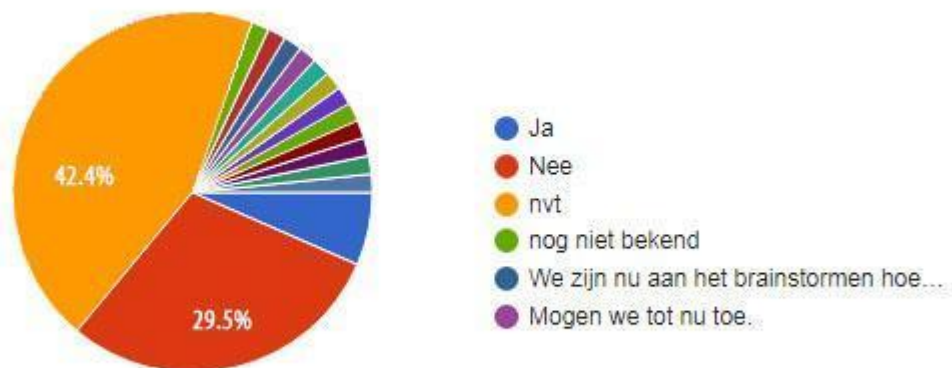
Figuur 32. Het percentage scholen dat aangeeft dat studenten de mogelijkheid krijgen om te oefenen met digitale schoolexamens.²

34% van de scholen geven aan de mogelijkheid te bieden om te oefenen met digitale schoolexamens. 13% van de scholen geeft aan niet de randvoorwaarden te hebben voor het oefenen met digitale schoolexamens. 53% van de scholen geven aan dat deze vraag niet van toepassing is.

² Op 30 april 2020 heeft Colegio Arubano (school voor havo/vwo) een zogenaamde Test Run gedaan zodat leerlingen en docenten konden oefenen met het afnemen van digitale schoolexamens.

3.5.3 Afname cp's/toetsen/tentamens digitaal

De vraag was of de scholen cp's, toetsen of tentamens digitaal zullen afnemen.

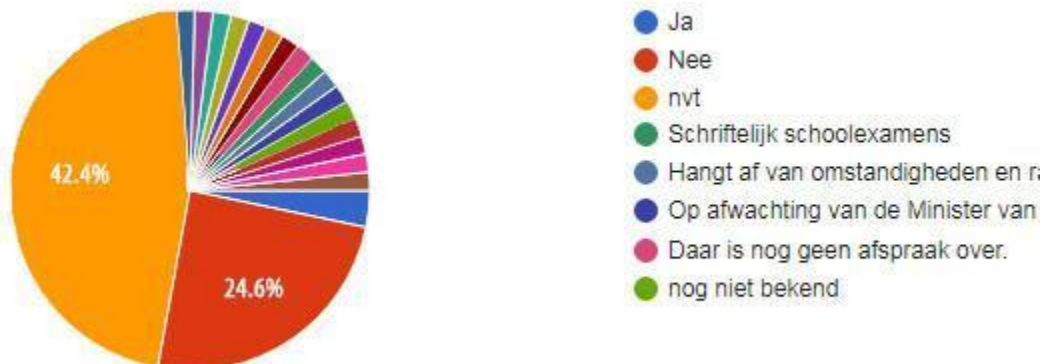

Figuur 33. Het percentage scholen dat aangeeft cp's/toetsen/tentamens digitaal zullen afnemen.

Hierbij zijn de meningen ook verdeeld waarbij een groot deel aangeeft dat deze vraag niet van toepassing is. 29,5% van de scholen geven aan dat ze cp's/toetsen/tentamens niet digitaal zullen afnemen.

3.5.4 Afname cp's/toetsen/tentamens digitaal op scholen

De vraag was of de scholen cp's, toetsen of tentamens op scholen zullen afnemen.

Figuur 34. Het aantal percentage scholen dat aangeeft cp's/toetsen/tentamens op school te zullen afnemen.

Hierbij zijn de meningen ook verdeeld waarbij een groot deel aangeeft dat deze vraag niet van toepassing is. 24,6% van de scholen geven aan dat ze cp's/toetsen/tentamens niet thuis zullen afnemen.

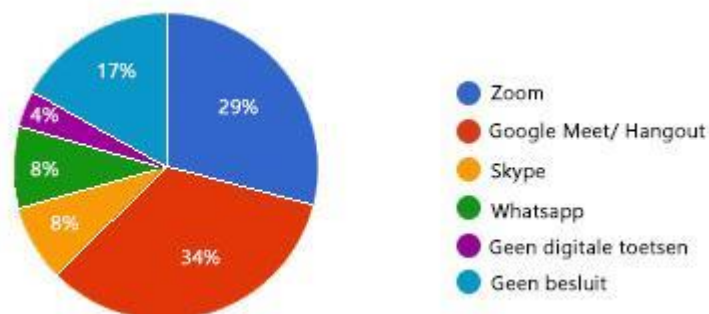
3.5.5 Vervangende opdrachten voor cp's/toetsen/tentamens.

Figuur 35. Het percentage scholen dat aangeeft vervangende opdrachten te zullen ontwikkelen i.p.v. cp's/toetsen/tentamens.

Hierbij zijn de meningen ook verdeeld waarbij een groot deel aangeeft dat deze vraag niet van toepassing is. 19,7% van de scholen geeft aan geen vervangende opdrachten te zullen ontwikkelen i.p.v. cp's/toetsen/tentamens. Terwijl 11,5% aangeeft dit wel te zullen doen.

3.5.6 Software voor afname mondelinge examens/toetsen/tentamens.

Figuur 36. Percentage scholen dat aangeeft welke software ze gaan gebruiken voor mondelinge afname van examens/toetsen/tentamens.

Bovenstaande cirkeldiagram geeft aan dat de scholen die mondelinge examens en toetsen moeten afnemen in de meeste gevallen Google Meet/hangout, Zoom Skype en Whatsapp gebruiken. De antwoorden die niet van toepassing zijn betreffen scholen van onderwijstypes waarin geen sprake is van deze vormen van toetsen en/of examens. Er zijn 2 avo scholen die hebben aangegeven geen gebruik te maken van software programma's. Zij hebben ervoor gekozen om de examens fysiek te doen indien dit nog niet gedaan was voor aanvang van Covid-19. Kanttekening hierbij is dat deze vraag eigenlijk alleen relevant was voor scholen van het beroepsonderwijs en algemeen voortgezet onderwijs.

4. Conclusie en aanbevelingen

Concluderend kan gesteld worden dat de vragenlijst door een meerderheid van 80% van de scholen is ingevuld. Van de 83 scholen (t/m EPI) hebben we 66 responses gekregen. Hierdoor kan een goed beeld geschetst worden van de situatie zoals verzocht door de Minister van Onderwijs ten aanzien van de situatie voor wat betreft digitaal en/of afstandsonderwijs op Aruba gedurende de huidige Covid-19 crisis, waardoor sinds 16 maart 2020 alle scholen gesloten zijn.

Als kanttekening dient geplaatst te worden dat deze inventarisatie vrij snel na de aanvang van de Covid-19 crisis heeft plaatsgevonden en dat de gevraagde informatie op dat moment nog niet tot de beschikking was van de verschillende scholen en dat er naderhand andere keuzes gemaakt zijn, een voorbeeld hiervan is dat bij een grote school als Colegio Arubano is besloten om de schoolexamens volledig digitaal te doen. Dit is niet terug te zien in de cijfers van dit verslag.

Bezit van wifi en devices

Een voorwaarde voor het kunnen volgen van digitaal en/of afstandsonderwijs is het hebben van zowel wifi als een geschikte device. De verstrekte gegevens door de scholen geven aan dat 62% van de leerlingen over internet beschikt en 55% van de leerlingen over een device beschikt. Of de device geschikt is voor het volgen van digitaal en/of afstandsonderwijs hangt af van de gebruikte platforms en applicaties door de scholen en docenten. Het is van belang om aan te kaarten dat het niet per definitie zo is dat in een situatie dat een leerling over zowel internetverbinding *en* een device beschikt dat dit een garantie is dat de leerlingen actief mee zal doen aan het geboden onderwijs. Een groot aantal leerlingen (89,4%) moet de device delen met anderen familieleden in hetzelfde huishouden, wat ook weer invloed heeft op de participatiegraad van de leerlingen aan het geboden onderwijs.

Aanpak van de scholen voor wat betreft afstandsonderwijs

De meeste scholen geven aan ervoor gekozen te hebben een combinatie te hebben van hard copy materiaal en digitaal materiaal en al een plan van aanpak te hebben dat voor een groot gedeelte op schoolniveau is bepaald (75,8%). Google Classroom wordt door de meeste scholen gebruikt als platform om het digitaal onderwijs aan te bieden, waarbij een tal van verschillende applicaties gebruikt worden om het communicatieproces tussen docent en leerling te faciliteren, koplopers hierin zijn WhatsApp, Google Classroom, Zoom en Classdojo. De frequentie van contact met leerlingen varieert van 1 of 3 keer per week hierbij gaat het om geplande contactmomenten.

Er zijn een aantal vakken zoals lichamelijke opvoeding, expressie vakken en praktijkvakken waarbij wordt aangegeven dat het moeilijk is om deze vakken digitaal aan te bieden.

Er wordt gebruik gemaakt van diverse educatieve websites om ondersteuning te bieden aan de docenten in het bieden van onderwijs op afstand aan de leerlingen. Meest voorkomende (educatieve) websites zijn; junioreinstein.nl en youtube.com. Een groot aantal scholen geeft aan dat de keuzes voor de educatieve websites enorm verschillen per individuele leerkracht en/of vakken.

Ervaring en behoeften aan training voor wat betreft digitaal onderwijs

De meeste scholen geven aan dat ze vóór de Covid-19 crisis geen ervaring hebben opgedaan met het werken met devices op school. De scholen die aangeven wel ervaring te hebben opgedaan geven aan dat het om het gebruik van smartphones, tablets/IPads, laptops en Smart TV's in de lessen gaat. Het opvallende is dat de meeste respondenten geen device noemen maar applicaties, wat weer een beeld geeft over de digitale geletterdheid van de scholen.

Voor wat betreft het gebruik van devices voor het maken van huiswerk en/of opdrachten in de klas geven de scholen aan dat een minderheid van *de leerlingen* gebruik maakten van devices, vóór de aanvang van de Covid-19 crisis.

Bij de docenten wordt aangegeven dat iets minder dan de helft vóór de aanvang van de Covid-19 crisis gebruik maakten van devices in de voorbereiding van hun lessen en tijdens hun lessen. Dit heeft dus invloed op de digitale vaardigheden die nodig zijn wanneer er door de Covid-19 crisis helemaal van de ene op de andere dag overgestapt moest worden op digitaal/afstandsonderwijs.

Bovenstaande vertaalt zich dan ook in de aangegeven behoeften voor training en begeleiding van de docenten bij het bieden van digitaal/afstandsonderwijs. De behoefte gaat specifiek over het gebruik van de verschillende beschikbare devices, platforms en applicaties. Scholen geven aan dat er ook een enorme gap kan zijn tussen docenten die digitaal ongeletterd zijn (dus helemaal niet met devices en/of applicaties kunnen werken) en docenten die al vrij digitaal vaardig zijn, wat weer invloed heeft op de gelijkwaardigheid van dezelfde lessen die aan verschillende groepen/klassen geboden worden.

Begeleiding op afstand

Voor bepaalde onderwijstypes waar beroepspraktijkvorming (stages) een onderdeel van het curriculum volgen is het (beperkt) mogelijk om de stage op afstand plaats te laten vinden en/of vervangende online praktijkopdrachten te geven aan de leerlingen om zo toch aan de gewenste doelen te werken.

Voor de andere onderwijstypes geven een gedeelte van de scholen aan nagedacht te hebben over hoe ze de leerlingen op afstand en op eigen tempo de gewenste kerndoelen willen laten behalen. Aangezien het in het begin voor de scholen onduidelijk was wanneer en op welke manier de scholen fysiek toegankelijke zullen zijn voor de leerlingen is er door veel scholen van vooral het primair onderwijs ervoor gekozen om geen nieuwe stof aan te bieden maar aan herhaling van de al aangeboden stof te blijven werken totdat er meer duidelijkheid komt.

De rol van de ouders is cruciaal in het aanbieden van onderwijs op afstand, aangezien in het primair onderwijs de leerlingen begeleiding nodig hebben van hun ouders. De scholen geven aan dat in iets minder dan de helft van de gevallen de ouders hebben aangegeven ondersteuning te wensen bij het begeleiden van hun kinderen.

Een aantal scholen hebben een inventarisatie gedaan over het aantal zorgleerlingen bij hun op school en hebben dus een beeld hiervan, echter bij 31 van de 66 scholen is deze inventarisatie nog niet gedaan op het moment van het invullen van de vragenlijst. Het aantal van 1075 zorgleerlingen kan dus een vertekend beeld van de reële situatie. De begeleiding aan zorgleerlingen op scholen waar een

zorgteam aanwezig was kon tijdens de Covid-19 crisis sneller opgepakt worden, dan bij scholen die vooraf aan de Covid-19 crisis al met tekort kampten voor wat betreft de zorgteams.

Examens (AVO)

Voor de examens in het algemeen voortgezet onderwijs (avo) was er bij het invullen van de vragenlijst nog veel onduidelijkheid over de mogelijkheden en planning van de schoolexamens. Sommige scholen waren al gedeeltelijk begonnen met het afnemen van (mondelinge) schoolexamens en andere scholen moesten dit organiseren nog gezien de Covid-19 crisis. De wens van de Minister van Onderwijs was om zoveel mogelijk op afstand (digitaal) de schoolexamens te laten plaatsvinden. De scholen hebben aangegeven in gevallen waar het mogelijk was applicaties zoals WhatsApp, Zoom, Skype en Google Meet te gebruiken voor het afnemen van mondelinge schoolexamens. De leerlingen hadden in deze gevallen niet altijd de gelegenheid om hiermee te oefenen. Op 30 april 2020 heeft er echt wel een grootschalige test run plaats gevonden door Colegio Arubano waarmee alle leerlingen en docenten konden oefenen met het digitaal afnemen van de schoolexamens alvorens de schoolexamens op 4 mei 2020 waren begonnen. De meeste scholen hebben echter gekozen om de schoolexamens fysiek op de scholen zelf te laten plaatsvinden volgens het Nationaal Protocol Afname schoolexamens voortgezet onderwijs d.d. 28 april 2020.

Aan de hand van de voornoemde conclusies kunnen de volgende *aanbevelingen* gegeven worden:

1. Gezien veranderingen en ontwikkelingen snel plaatsvinden zal per maand het onderzoek herhaald moeten worden. Het onderzoek kan korter gedaan worden, zodat deze sneller afgenomen en verwerkt kan worden. Hierbij kunnen trends gevolgd worden. Factoren die een rol spelen is het verder vergaren van kennis en ervaring die scholen en leerkrachten opdoen bij het digitaliseren van het onderwijs, beslissing die gaande weg genomen worden op basis van veiligheid en nieuw beleid, economische ontwikkelingen (vooral ouders die gaandeweg achteruit gaan qua inkomen, sociale emotionele problemen die escaleren tijdens de Covid-19 crisis).
2. Overgaan naar het “nieuwe normaal” waarbij niet uitgesloten is dat er weer onderbrekingen zullen zijn in het onderwijs wegens een tweede Covid-19 crisis vraagt dat we verder het digitaal onderwijs moeten ontwikkelen. Hierbij gaat het om volledig op afstand, maar ook partieel op afstand. Hierbij is het van belang dat zowel leerlingen als leerkrachten beschikken over devices en wifi. Investerings zullen hierbij gemaakt moeten worden voor de continuïteit van het onderwijs.
3. Naast het beschikken over devices is het belangrijk dat zowel de leerlingen als leerkrachten over de competenties beschikken om met de devices en de programma’s te werken middels verschillende opties van leren zoals online programma’s, trainingen, coaching via helpdesk, peer coaching en begeleiding.
4. De periode van de onderbreking heeft er toe geleid dat scholen in een heel snel tempo hun onderwijs moesten transformeren naar digitaal onderwijs. De onderbreking door Covid-19 crisis was abrupt en gaf geen tijd om hiervoor voor te bereiden en honderd procent te draaien in een nieuw systeem. Het monitoren van onderwijs zal een meer cruciale rol krijgen dan voorheen. Deze zal informatie geven om snel beleid te maken en beslissingen te nemen. Ook

zal de voortgang van de leerlingen gemonitord moeten worden. Daarnaast ook het proces van onderwijs, waarbij op een transparante manier de voortgang gevolgd kan worden, verbeteringen tijdig gemaakt kunnen worden en verder gewerkt kan worden aan de ontwikkeling van het onderwijs in het 'nieuwe normaal'.

5. Het begeleidingssysteem aan leerlingen en ouders op afstand zullen verder vorm gegeven moeten worden in geval dat het 'nieuwe normaal' blijft gelden of er nieuwe onderbrekingen komen. Hierbij kan gedacht worden aan kennisverwerving en delen van best practices om het begeleidingssysteem verder te kunnen opzetten met de nodige randvoorwaarden.
6. Digitaal toetsen heeft tot nu toe vooral de aandacht gekregen in de examenklassen, maar zal voor alle andere leerjaren in het voortgezet onderwijs en andere onderwijstypes ontwikkeld en toegepast moeten worden, naar verhouding van het aanbod van het onderwijs (digitaal/afstandsonderwijs en fysiek op school).